

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Matilda Persson

Är likadelningsprincipen likställd med jämställdhet?

- En studie av likadelningsprincipens ändamålsenlighet ur ett jämställdhetsperspektiv

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt

Termin för examen: Period 1 VT2022

Innehållsförteckning

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord	8
Förkortningar	9
1. Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar	11
1.3 Avgränsningar	12
1.4 Metod	13
1.5 Teori	15
1.6 Perspektiv	16
1.7 Material	16
1.8 Forskningsläge	17
1.9 Disposition	18
2. Den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad	19
2.1 Makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap	19
2.2 Likadelning som utgångspunkt	22
2.3 Undantagen egendom	25
2.4 Äktenskapsförord	26
2.5 Jämkning	27
2.6 Underhåll	29
3. Samhällsutvecklingen efterföljande äktenskapsbalken	32
3.1 Uttalad jämställdhetssträvan	32
3.2 Efterföljande samhällsförändringar	33
3.3 Efterföljande reformer	35
3.4 Efterföljande jämställdhetsarbete	36
4. Alternativ till likadelningsprincipen för jämställd ekonomisk fördelning i samband med äktenskapsskillnad	37
4.1 Modifierad likadelning	37
4.2 Återgångsdelning	43
4.3 Total egendomsseparation	46

5. Sammanfattning och analys.....	48
5.1 Likadelningsprincipen	48
5.2 Modifieringar av likadelningsprincipen	49
5.3 Ändamålsenlighet.....	51
Käll- och litteraturförteckning	56
Rättsfallsförteckning	60

Summary

The main purpose of this essay is to study how the principle of equal division and its modifications have been formed and how they interact considering the aim towards gender equality that was pronounced during the legislative preparations. Furthermore, the purpose of this essay is to analyze whether the legislation is in accordance with the aim towards gender equality, considering the development of the society and the alternative property systems that were discussed in the legislative preparations and are discussed in the legal literature. The main rule of the division of property in case of legal separation is equal division, 11 chap. 3 § Swedish Marriage Code. The equal division includes the value of the property of each spouse in case no other agreement has been made, the so-called marital property, 7 chap. 1 § Swedish Marriage Code. This means that the marital property is extensive and that the community of property is strong in the Swedish property system. However, the chief of department and the family law experts stated that the Swedish Marriage Code should aim towards equality between women and men during the legislative preparations. As a part of this aim the law should encourage the independence of each spouse and also protect the spouse with less economic strength.

The chief of department and the family law experts discussed alternative property systems during the legislative preparations. The property systems that were discussed aim to preserve the property of each spouse and ease the economic effects of marriage. However, the principle of equal division was considered the best alternative for women who as a group had less economic strength due to lower income. The principle of equal division was also considered the best alternative due to its simplicity. Instead of changing the entire property system the legislator tried to reduce irrational results of the principle of equal division through different modifications, such as adjustment of property division, 12 chap. 1 § Swedish Marriage Code. Each of these modifications reduces the amount of marital property that is subject to equal division and expresses economic independence at the expense of economic community. A modification that differs is maintenance after legal separation, 6 chap. 7 § Swedish Marriage Code. This modification gives the spouse with less economic strength more of the other spouse's marital property and expresses economic community at the expense of economic independence. The rule of adjustment as well as the rule of maintenance are meant to be rules of exception and applied restrictively.

The conclusion is that the principle of equal division is in accordance with the aim towards gender equality since the problems mentioned in legislative preparations remain, even though they have improved. The problems remain even though reforms have been made within other areas of law in order to improve them and the work towards gender equality has increased throughout the society. However, the principle of equal division is too extensive when it comes to property that a spouse has acquired before a marriage or during a marriage due to a gift, heritage or will from a third party. The extent is incompatible with the thought of encouraging the independence of each spouse in order to develop gender equality, since the property isn't a result of the marriage. Apart from that the principle of equal division is too limited when it comes to the spouses' pension rights. The limitation is incompatible with the thought of protecting the spouse with less economic strength in order to develop gender equality, since pension rights are in fact dependent on the normative choices made during a marriage.

Sammanfattning

Det huvudsakliga syftet med uppsatsen är att studera hur likadelningsprincipen och dess modifieringar utformats och samspelar utifrån den jämställdhetssträvan som uttalats i äktenskapsbalkens förarbeten. Syftet med uppsatsen är därutöver att analysera huruvida denna utformning är ändamålsenlig, dels med beaktande av de samhällsförändringar som skett sedan äktenskapsbalken inrättades och dels med beaktande av de alternativa egendomssystem som presenterats i äktenskapsbalkens förarbeten och diskuterats i den juridiska litteraturen. Utgångspunkten för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad är likadelning av makarnas sammanlagda giftorättsgods i enlighet med den så kallade likadelningsprincipen, 11 kap. 3 § ÄktB. Utgångspunkten är vidare att all makars egendom utgör giftorättsgods förutsatt att inget annat avtalats, 7 kap. 1 § ÄktB. Denna utgångspunkt innebär att giftorätten är omfattande och att makars ekonomiska gemenskap är stark. I äktenskapsbalkens förarbeten uttalade departementschefen och familjelagssakkunniga att äktenskapsbalken bör sträva efter jämställdhet mellan kvinnor och män. Som ett led i detta bör äktenskapsbalken värna om makars självständighet och samtidigt skydda den ekonomiskt svagare maken.

Mot bakgrund av detta diskuterade departementschefen och familjelagssakkunniga alternativa egendomssystem såsom återgångsdelning och total egendomsseparation i äktenskapsbalkens förarbeten. Gemensamt för dessa egendomssystem är att de i någon utsträckning bevarar makars egendomsförhållanden opåverkade av ett äktenskap. Likadelningsprincipen bedömdes dock vara det bästa alternativet för kvinnor som trots en utveckling mot jämställdhet fortsatt var i en ekonomiskt utsatt position till följd av lägre förvärvsarbetsinkomst. Likadelningsprincipen bedömdes även vara det bästa alternativet av rent praktiska skäl på grund av dess enkla tillämpbarhet. Istället för att ändra egendomssystem försökte man att komma tillrätta med oskäligen resultat av likadelningsprincipen genom olika modifieringar såsom jämkning, 12 kap. 1 § ÄktB. Gemensamt för dessa modifieringar är att de som utgångspunkt minskar mängden giftorättsgods som är föremål för likadelning. Dessa modifieringar ger således uttryck för ekonomisk självständighet på bekostnad av äktenskapets ekonomiska gemenskap. En modifiering som skiljer sig åt är underhåll efter äktenskapsskillnad, 6 kap. 7 § 2–3 st. ÄktB. Denna modifiering innebär motsatsvis att mer av den ena makens giftorättsgods övergår till den andra maken än vad likadelningsprincipen medger vilket i sin tur ger uttryck för äktenskapets ekonomiska gemenskap på bekostnad av den ekonomiska självständigheten.

Gemensamt för jämkningsregeln och underhållsregeln är att de både utgör undantagsregler som ska tillämpas restriktivt.

Slutsatsen som nås är att likadelningsprincipen är fortsatt ändamålsenlig eftersom den problematik som framhållits i äktenskapsbalkens förarbeten kvarstår, om än i förbättrad omfattning. Denna slutsats nås trots att reformer gjorts inom andra rättsområden i syfte att komma tillrätta med problematiken och ett omfattande jämställdhetsarbete ägt rum på flera samhällsplan. Även om likadelningsprincipen är fortsatt ändamålsenlig finns det ett reformationsbehov då likadelningsprincipen enligt min mening är oskäligt omfattande vad gäller egendom som förvärvats innan ett äktenskap och egendom som förvärvats under ett äktenskap genom gåva, arv eller testamente från tredje man. Denna omfattning är nämligen oförenlig med tanken om att värna om makars självständighet som ett led i jämställdhetssträvan då egendomen inte kan hänföras till den äktenskapliga samlevnaden. Därutöver finns ett reformationsbehov eftersom likadelningsprincipen enligt min mening är oskäligt begränsad vad gäller makars pensionsrättigheter. Denna begränsning är nämligen oförenlig med tanken om att skydda den ekonomiskt svagare maken som ett led i jämställdhetssträvan då makars pensionsrättigheter är beroende av de normativa val som görs under den äktenskapliga samlevnaden.

Förord

Tack till min handledare Eva Ryrstedt för uppmuntrande ord och värdefulla inslag.

Tack till Agnesa och Olivia som gjort min tid på Juridicum så mycket roligare.

Tack till min familj, min pojkvän och mina vänner som genom utbildningen uppmuntrat och stöttat mig. Särskilt tack till min mamma som alltid korrekturläst, påmint om deadlines och sympatistressat.

Rydsgård den 5 juni 2022

Matilda Persson

Förkortningar

NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredning
ÄktB	Äktenskapsbalk

1. Inledning

1.1 Bakgrund

År 1986 överlämnade regeringen ett förslag till en ny äktenskapsbalk (1987:230), ÄktB, i syfte att ersätta den tidigare gällande giftermålsbalken (1920:405), GB. Det huvudsakliga syftet med detta var att utjämna ekonomiska skillnader mellan den ekonomiskt starkare maken och den ekonomiskt svagare maken i ett äktenskap då äktenskapet upplöses på grund av äktenskapsskillnad.¹ Denna utjämningstanke fick sin grund redan i giftermålsbalken.² I förslaget till en ny äktenskapsbalk skrevs: *”En modern äktenskapslagstiftning bör givetvis även ge uttryck för strävandena efter jämställdhet mellan kvinnor och män. Lagstiftningen bör därför värna om makarnas självständighet gentemot varandra. Samtidigt är det emellertid viktigt att lagstiftningen skyddar den ekonomiskt svagare maken i fall då äktenskapet upplöses. En avvägning mellan dessa delvis motstående intressen måste alltså göras.”*³

Detta uttalande ger uttryck för det spänningsförhållande som finns mellan å ena sidan ekonomisk självständighet och å andra sidan ekonomisk gemenskap under och efter ett äktenskap. Detta spänningsförhållande återfinns i hela äktenskapsbalken och nästintill varje enskilt lagrum är ett resultat av avvägningen däremellan.⁴ Resultatet av denna avvägning i fråga om den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad blev att utgångspunkten även fortsättningsvis, det vill säga efter införandet av den nya äktenskapsbalken, skulle vara likadelning. Likadelningen skulle verka till skydd för den ekonomiskt svagare maken vilken vanligtvis var kvinnan på grund av lägre förvärvsarbetsfrekvens och lägre inkomst. Detta ansågs vara mest förenligt med den jämställdhetssträvan som uttalades i äktenskapsbalkens förarbete.⁵

Det har nu gått snart 40 år sedan äktenskapsbalken inrättades men likadelningsprincipen kvarstår som utgångspunkt för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad, 11 kap. 3 § ÄktB. Detta trots att samhällsnormer ändrats och reformer skett

---

¹ Se prop. 1986/87:1 s. 1.

² Se Agell och Brattström (2018) s. 99.

³ Se prop. 1986/87:1 s. 39.

⁴ Se Ryrstedt (1998) s. 17.

⁵ Se prop. 1986/87:1 s. 42 ff.

på andra rättsområden vilka berör den skyddsfunktion till förmån för den ekonomiskt svagare maken som likadelningsprincipen avsåg att fylla.⁶ Faktum är att samhällsförändringar påtalades redan vid inrättandet av äktenskapsbalken som en faktor att beakta vid valet av egendomssystem i samband med äktenskapsskillnad.⁷ Det kan därför diskuteras huruvida synen på äktenskapet som en stark ekonomisk gemenskap är föråldrad och huruvida likadelningsprincipen är oförenlig med det i övrigt moderna och självständiga samhället.⁸

Samtidigt kan det diskuteras huruvida äktenskapsbalken överhuvudtaget uppnår ett fullgott skydd för den ekonomiskt svagare maken i ett äktenskap i enlighet med de bakomliggande motiven.⁹ Det kan nämligen anföras att regleringen inte i tillräcklig utsträckning beaktar normativa val inom den äktenskapliga samlevnaden och efterföljande konsekvenser innebärande ekonomiska skillnader för kvinnor och män som lever i ett äktenskap. Mot bakgrund av detta kan det anföras att äktenskapets ekonomiska gemenskap är otillräcklig.¹⁰ Oberoende av inställning i diskussionen är det ostridigt en diskussion som behöver tas upp regelbundet i takt med att samhället förändras enligt min mening.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att studera utgångspunkten för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad ur ett jämställdhetsperspektiv. Mer specifikt är syftet med uppsatsen att studera likadelningsprincipen, synliggöra dess bakomliggande motiv och analysera huruvida dessa motiv uppfylls. Därtill är syftet med uppsatsen att studera de modifieringar av likadelningsprincipen som återfinns i äktenskapsbalken, synliggöra dess bakomliggande motiv och analysera hur dessa samverkar med likadelningsprincipen. Som ett led i denna studie avser jag att analysera hur de normativa grundmönstren ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet kommer till uttryck i respektive lagreglering. Därutöver avser jag att i uppsatsen analysera hur likadelningsprincipen förhåller sig till den jämställdhetssträvan som kommer till uttryck i äktenskapsbalkens förarbete. Med stöd av denna analys avser jag även att synliggöra ett eventuellt reformationsbehov ur ett

---

⁶ Se bland annat 12 kap. 17 § socialförsäkringsbalken (2010:110) och prop. 2014/15:124 s. 1 ff. om reserverade föräldradagar vilket är ett exempel på en reform som syftar till ett jämställt uttag av föräldraledighet vilket i sin tur syftar till att uppnå en jämställd ekonomi i en relation genom att öka kvinnors förvärvsarbetsfrekvens.

⁷ Se prop. 1986/87:1 s. 42 f.

⁸ Se Lind (2016) s. 73 f.

⁹ Se prop. 1986/87:1 s. 39.

¹⁰ Se 2015/16:RFR27 s. 7 ff.

jämställdhetsperspektiv och i detta avseende diskutera alternativa egendomssystem med inspiration från andra rättsordningar.

För att uppnå syftet besvarar jag följande frågeställningar:

1. Vad innebär likadelningsprincipen som utgångspunkt för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad?
2. Vilka modifieringar av likadelningsprincipen återfinns bland lagreglerna om den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad?
3. Hur har likadelningsprincipen och dess modifieringar motiverats och hur kommer de normativa grundmönstren ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet till uttryck?
4. Är likadelningsprincipen fortsatt ändamålsenlig mot bakgrund av de bakomliggande motiven om jämställdhet eller finns det ett reformationsbehov mot bakgrund av de bakomliggande motiven om jämställdhet?

1.3 Avgränsningar

Jag studerar endast den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad och inte i samband med upplösningen av andra samlevnadsformer såsom samboskap. Jag studerar vidare endast det heterosexuella äktenskapet då detta är samhällsnorm och ger tydligast uttryck för jämställdhetsproblematiken vilket framgår av det citerade förarbetsuttalandet.¹¹ Uppsatsens fokus är makars egendomsförhållanden i samband med äktenskapsskillnad och inte makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap. Viss redogörelse av makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap krävs dock för djupare förståelse för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad. Jag behandlar endast den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad och inte möjligheten till ekonomisk fördelning under pågående äktenskap. Av syftesformuleringen framgår vidare att uppsatsens fokus är likadelningsprincipen. Att överhuvudtaget inte nämna de modifieringar av likadelningsprincipen som återfinns i äktenskapsbalken skulle dock ge ett missvisande resultat mot bakgrund av uppsatsens jämställdhetsperspektiv och den analys som görs avseende de normativa grundmönstren ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet. Jag

---

¹¹ Se avsnitt 1.1 och prop. 1986/87:1 s. 39.

behandlar därutöver endast den värdemässiga fördelningen av makars egendom och inte fördelningen av specifik egendom, det vill säga lottläggningen, varpå jag inte redogör för regler om till exempel övertaganderätt. Vad gäller makars pensionsrättigheter vilka jag diskuterar särskilt i relation till likadelningsprincipen behandlar jag inte de olika pensionskategorierna särskilt ingående. Detta eftersom fokus för uppsatsen inte är pensionsrättigheterna utan likadelningsprincipen. Jag ger dock makars pensionsrättigheter ett relativt stort utrymme i uppsatsen på grund av att de i stor utsträckning skiljer sig mellan kvinnor och män och således är av särskild relevans ur ett jämställdhetsperspektiv. Avslutningsvis vill jag framföra att gemensamt för samtliga avgränsningar är dess hänförlighet till likadelningsprincipen och dess betydelse för jämställdhetssträvan i äktenskapsbalkens förarbeten. Nämnvärt är även att jag endast utgår från äktenskapsbalken och dess förarbete och inte giftermålsbalken och dess förarbete. Enligt min bedömning är äktenskapsbalkens förarbete av störst relevans för äktenskapsbalkens gällande utformning, även om giftermålsbalkens förarbete är av relevans då många lagregler överfördes oförändrade från giftermålsbalken till äktenskapsbalken.¹²

1.4 Metod

För att besvara uppsatsens frågeställningar använder jag mig av den rättsdogmatiska metoden. Den rättsdogmatiska metoden syftar till att fastställa gällande rätt med stöd av allmänt accepterade rättskällor såsom lagtext, förarbeten och rättsfall.¹³ Inom den rättsdogmatiska metoden kan argumentation de lege lata såväl som de lege ferenda förekomma. Medan argumentation de lege lata är begränsad till att diskutera rätten såsom den faktiskt utformats är argumentation de lege ferenda vidare och innefattar en möjlighet att diskutera hur rätten borde utformats för att bättre tillgodose vissa intressen eller behov. Mot bakgrund av frågeställningarna förekommer såväl argumentation de lege lata som de lege ferenda i uppsatsen. Vad gäller argumentation de lege lata för jag sådan främst avseende de tre första frågeställningarna genom att gällande rätt och dess utformning studeras. Vad gäller argumentation de lege ferenda för jag sådan främst avseende den sista frågeställningen genom att gällande rätt analyseras och kritiseras i förhållande till den jämställdhetssträvan som uttalas i äktenskapsbalkens förarbete. Detta innebär att ett analytiskt och kritiskt perspektiv intas inom den rättsdogmatiska metoden. Det är dock omdiskuterat huruvida den rättsdogmatiska metoden

---

¹² Se prop. 1986/87:1 s. 1.

¹³ Se Kleineman (2018) s. 21; Sandgren (2021) s. 51.

ger utrymme för detta analytiska och kritiska perspektiv eller är begränsad till att fastställa gällande rätt.¹⁴

Om den rättsdogmatiska metoden ges en begränsad innebörd behövs ytterligare en metod för att besvara frågeställningen om likadelningsprincipens ändamålsenlighet och reformationsbehov, det vill säga den sista frågeställningen som kräver argumentation de lege ferenda för fullständigt besvarande. En metod som kan användas för att bättre besvara denna frågeställning är då den rättsanalytiska metoden genom dess friare och öppnare förhållningssätt. Detta förhållningssätt tillåter djupare analys av gällande rätt med stöd av annat auktoritativt material såsom doktrin. Den rättsanalytiska metoden ger utrymme att överväga flera alternativa rättsliga lösningar till samma frågeställningar och är inte begränsad till ett rätt svar. Mot bakgrund av detta använder jag mig även av den rättsanalytiska metoden då jag likt Sandgren är av uppfattningen att denna metod krävs som komplement till den rättsdogmatiska metoden.¹⁵

Därutöver använder jag mig av en rättspolitisk metod för att besvara uppsatsens sista frågeställning. En rättspolitisk metod innebär en analys av gällande rätt i syfte att undersöka ett eventuellt behov av ändring mot bakgrund av ett visst perspektiv eller ändamål. I detta fall undersöks ett eventuellt behov av ändring mot bakgrund av ett jämställdhetsperspektiv och en jämställdhetssträvan. Den rättspolitiska metodens uppgift är att föreslå hur lagregler kan och bör reformeras.¹⁶ Därutöver använder jag i viss mån en rättssociologisk metod för att besvara uppsatsens frågeställningar.¹⁷ En rättssociologisk metod innebär studier av hur samhällsnormer påverkar rättsbildningen. Detta gör jag i uppsatsen genom att jag studerar orsaker till skillnader i ekonomisk styrka mellan kvinnor och män under och efter äktenskap genom statistik och relaterar denna till lagstiftningens utformning. Vidare förekommer komparativa inslag i uppsatsen genom att jag tar upp exempel på alternativa egendomssystem från andra rättsordningar. Jag nyttjar dock inte den komparativa metoden i den bemärkelsen att jag övergripande jämför olika rättsordningar i större omfattning och synliggör likheter respektive skillnader däremellan.¹⁸ Detta då en sådan jämförelse skulle vara för omfattande och inte proportionerlig i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställningar.

---

¹⁴ Se Kleineman (2018) s. 36 f; Sandgren (2021) s. 54 f.

¹⁵ Se Sandgren (2021) s. 53 ff.

¹⁶ Se Sandgren (2021) s. 55 f.

¹⁷ Se Hydén (2018) s. 209.

¹⁸ Se Valguarnera (2018) s. 143.

1.5 Teori

För att analysera vilket utrymme som givits ekonomisk gemenskap respektive ekonomisk självständighet vid utformningen av likadelningsprincipen och dess modifieringar använder jag mig av Eva Ryrstedts teori om de normativa grundmönstren gemenskap och individualism. Ryrstedt hänvisar i sin redogörelse av teorin inledningsvis till Anna Christensens teori om normativa grundmönster.¹⁹ Christensen i sin tur anför att det finns mängder av regler och principer som kommer i konflikt med varandra och är delvis motstridiga inom ett och samma rättsområde. Hon anför vidare att det inte finns något enhetligt sätt att ordna dessa regler och principer och att det saknas en självklar hierarkisk ordning för att lösa dessa konflikter och motstridigheter. På så sätt återfinns olika perspektiv och värderingar inom ett och samma rättsområde. Vilket perspektiv eller vilken värdering som gör sig gällande beror på omständigheterna i varje enskilt fall. Christensen menar att reglerna och principerna är kodifieringar av moraliska sedvänjor som skapas i samhället. Genom att studera dessa moraliska sedvänjor och efterföljande kodifieringar kan vissa mönster utläsas. Dessa mönster kallar Christensen för normativa grundmönster.²⁰ Christensen ser dessa normativa grundmönster som poler i ett fält som sträcker sig över ett visst rättsområde. En lagregels position i fältet beror på tidens dragningskraft. Lagregelns position är således inte oföränderlig utan påverkas hela tiden av normativa krafter inom det normativa fältet. Även om ett visst normativt grundmönster dominerar inom ett särskilt rättsområde förekommer alltid modifieringar av detta normativa grundmönster inom rättsområdet.²¹ Ryrstedt fokuserar på de normativa grundmönstren gemenskap och individualism som båda är synliga inom äktenskapsrätten. Äktenskapets ekonomiska gemenskap beskriver hon som krav på fördelning efter rättvise- och behovsprinciper medan hon beskriver äktenskapets ekonomiska individualism som ekonomisk självständighet och individuell äganderätt. Vilket mönster som ges störst utrymme är beroende av tiden, för tiden gällande samhällsnormer och samhällsförändringar.²² Jag använder mig i uppsatsen av begreppen ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet då jag refererar till de normativa grundmönstren som Ryrstedt formulerat med hänvisning till Christensen.

---

¹⁹ Se Ryrstedt (1998) s. 17.

²⁰ Se Christensen (1996) s. 522 ff.

²¹ Se Christensen (1996) s. 531 f.

²² Se Ryrstedt (1998) s. 18.

1.6 Perspektiv

I äktenskapsbalkens förarbeten skrivs att äktenskapslagstiftningen bör sträva efter jämställdhet. Därför utgår jag från ett jämställdhetsperspektiv genom att jag analyserar likadelningsprincipens ändamålsenlighet. I äktenskapsbalkens förarbete återfinns dock ingen uttrycklig definition av begreppet jämställdhet. I samband med att jämställdhetssträvan tas upp anger departementschefen dock att lagstiftningen i detta ändamål bör värna om makarnas självständighet gentemot varandra och samtidigt skydda den ekonomiskt svagare maken då ett äktenskap upplöses på grund av äktenskapskillnad. Genom detta uttalande kan man utläsa dåtidens syn på jämställdhet och en indirekt definition av begreppet jämställdhet. Departementschefen uttalar att jämställdhet är viktigt och för att uppnå jämställdhet krävs självständighet. För fullständig självständighet krävs dock ekonomisk styrka och därför är även ekonomiskt skydd viktigt för att uppnå jämställdhet. En balans mellan självständighet och ekonomisk skyddsvärdhet återspeglar således synen på jämställdhet enligt äktenskapsbalkens förarbete.²³

1.7 Material

För att besvara uppsatsens tre första frågeställningar med hjälp av den rättsdogmatiska metoden nyttjar jag framförallt lagtext och förarbeten. Lagtext av central betydelse för uppsatsens innehåll är äktenskapsbalken (1987:230). Förarbeten av central betydelse för uppsatsens innehåll är i sin tur proposition 1986/87:1 om äktenskapsbalk m.m., SOU 1981:85 om förslag till äktenskapsbalk, proposition 1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda m.m. och SOU 1977:37 om underhåll till barn och frånskilda. För att besvara uppsatsens sista frågeställning med hjälp av den rättsanalytiska metoden nyttjar jag framförallt förarbeten och doktrin. Detta möjliggörs då metoden som nämnt har ett friare förhållningssätt inkluderat en friare användning av material.²⁴ Författare som är framträdande inom det rättsområde som uppsatsen behandlar är bland annat Eva Ryrstedt²⁵, Anders Agell²⁶ och Margareta Brattström²⁷. Exempel på litteratur av dessa författare som jag använder i uppsatsen är Ryrstedts *Bodelning och Bostad*, Agells *Nordisk äktenskapsrätt* samt Agell och Brattströms *Äktenskap, Samboende och Partnerskap*.

---

²³ Se prop. 1986/87:1 s. 39.

²⁴ Se avsnitt 1.4.

²⁵ Professor i civilrätt, verksam vid Juridiska fakulteten vid Lunds universitet.

²⁶ Tidigare professor i civilrätt, verksam vid Juridiska institutionen vid Uppsala universitet bland annat.

²⁷ Professor i civilrätt, verksam vid Juridiska institutionen vid Uppsala universitet.

Äktenskapsbalken som jag behandlar i uppsatsen är i många delar oförändrad sedan dess tillkomst. Mot bakgrund av detta använder jag till viss del äldre doktrin som jag därför fortfarande bedömer vara relevant. För att analysera likadelningsprincipens ändamålsenlighet mot bakgrund av samhällsutvecklingen använder jag nyare statistik från bland annat Medlingsinstitutet. Den statistik jag studerar har jag valt ut då statistiken tar sikte på den problematik som tas upp i äktenskapsbalkens förarbeten vilket visar på dess relevans.²⁸ För att analysera likadelningsprincipens ändamålsenlighet och ett eventuellt reformationsbehov använder jag i viss mån utländsk rätt. Jag har valt ut norsk rätt särskilt på grund av den nordiska rättslikheten²⁹ vilket gör det intressant att studera varför rättssystemen skiljer sig åt i ett visst avseende. Motsatsvis har jag valt ut tysk rätt på grund av den systemmässiga rättsolikheten³⁰ vilket ger uppsatsen ett vidare perspektiv.

1.8 Forskningsläge

Den ekonomiska äktenskapslagstiftningen är vida omskriven, bland annat av tidigare nämnda författare. Ryrstedt behandlar spänningsförhållandet mellan de normativa grundmönstren ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet i hennes avhandling *Bodelning och Bostad*. Detta gör hon med fokus på fast egendom och gemensam bostad under och efter ett äktenskap och samboskap. Brattström skriver mycket om äktenskapslagstiftningens reformationsbehov och med särskilt fokus på makars pensionsrättigheter. Detta gör hon bland annat i sin avhandling *Makars pensionsrättigheter*. Sammanfattat och sett till ett större perspektiv är komparationer mellan olika rättsordningar i olika länder och motsvarande reglering vad gäller samboskap vanligt förekommande. Jag avser att tillföra en analys av likadelningsprincipen ur ett jämställdhetsperspektiv. Detta vill jag göra med hjälp av en jämställdhetsdefinition från äktenskapsbalkens förarbete och mot bakgrund av ändrade samhällsnormer och reformer inom andra rättsområden. Sådan analys behöver göras relativt frekvent då samhället utvecklas, förutsättningar för jämställdhet förändras och reformer därför kan vara nödvändiga.

---

²⁸ Se prop. 1986/87:1 s. 42.

²⁹ Se prop. 1986/87:1 s. 42.

³⁰ Se Agell och Brattström (2018) s. 97.

1.9 Disposition

I uppsatsens andra kapitel redogör jag för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad. Mer specifikt består redogörelsen av en kortare beskrivning av makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap följt av en djupare beskrivning av likadelningsprincipen och dess modifieringar. I samband med denna redogörelse synliggör jag likadelningsprincipens och dess modifieringars bakomliggande motiv och de normativa grundmönstrens uttryck i respektive enskild lagreglering. I uppsatsens tredje kapitel diskuterar jag den jämställdhetssträvan som kommer till uttryck i äktenskapsbalkens förarbeten. I samband med denna diskussion redogör jag för statistik om bland annat löneskillnader och inkomstskillnader samt reformer inom föräldraförsäkringen i syfte att senare analysera äktenskapsbalken jämställdhetssträvan utifrån den samhällsutveckling som skett. I uppsatsens fjärde kapitel diskuterar jag alternativa egendomssystem i ljuset av den jämställdhetssträvan som kommer till uttryck i äktenskapsbalkens förarbeten. Detta gör jag delvis genom att diskutera det norska och tyska egendomssystemet. I uppsatsens femte och avslutande kapitel sammanfattar jag kort vad jag redogjort för i uppsatsen och analyserar vilken utvecklingsmöjlighet av likadelningsprincipen som är att förespråka utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

2. Den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad

2.1 Makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap

Som nämnt inledningsvis krävs viss redogörelse för makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap för djupare förståelse för egendomsfördelningen i samband med äktenskapsskillnad. Utgångspunkten då ett äktenskap ingås är att varje make äger sin egendom och svarar för sina skulder, 1 kap. 3 § ÄktB. Detta innebär att ingående av äktenskap inte får någon omedelbar effekt för makars egendomsförhållande vilket gäller oberoende av om egendomen utgör giftorättsgods eller enskild egendom.³¹ Något som dock sker i samband med ingående av äktenskap är att all egendom som utgångspunkt blir giftorättsgods om inte annat avtalats. Detta innebär att det uppstår ett latent anspråk på hälftindelning av värdet av respektive makes egendom. Detta latent värdeanspråk aktualiseras först vid en framtida bodelning och är således inte detsamma som äganderätt.³² Det latent värdeanspråket utgör som utgångspunkt ingen begränsning av makars rätt att fritt förvalta sin egendom.³³ En sådan begränsning återfinns dock för egendom som utgör makars gemensamma bostad och gemensamma bohag, 7 kap. 4-5 §§ ÄktB. Vilken egendom som utgör makars gemensamma bostad och bohag avgörs inte av äganderättsförhållanden utan faktiskt begagnande av egendomen. Denna begränsning innebär för fast egendom och annan egendom som utgör makars gemensamma bostad ett förbud mot att avhända, inteckna, uthyra, pantsätta eller på annat sätt upplåta nyttjanderätt till egendomen i fråga. Begränsningen innebär för makars gemensamma bohag ett förbud mot att avhända eller pantsätta egendomen i fråga. En rättshandling av uppräknat slag kräver den andra makens samtycke oberoende av ägarförhållanden.³⁴

En modifiering av den bestående äganderätten den dolda samäganderätten som utvecklats i praxis över tid.³⁵ Den dolda samäganderätten gäller inte bara för makar utan även sambos då institutet motiverats av de speciella omständigheter som följer ett samboende. Genom samboendet uppstår en ekonomisk gemenskap som ofta utvecklats genom ett ekonomiskt

---

³¹ Se avsnitt 2.2 för definition av begreppen giftorättsgods respektive enskild egendom.

³² Se Agell och Brattström (2018) s. 53.

³³ Se Agell och Brattström (2018) s. 134.

³⁴ Se Agell och Brattström (2018) s. 135 f.

³⁵ Se Ryrstedt (1998) s. 63.

samarbete mellan de samlevande parterna.³⁶ Den dolda samäganderätten är dock begränsad till familjeförhållanden och gäller inte andra typer av samboende.³⁷ Dold samäganderätt i fast egendom förutsätter att förvärvet gjorts med en gemensam partsavsikt om samägande. Denna gemensamma partsavsikt behöver inte tydligt uttryckas utan en presumtion om dold samäganderätt i fast egendom har utvecklats. Denna presumtion förutsätter att den fasta egendomen förvärvats för gemensamt bruk och att maken som inte är registrerad köpare bidragit ekonomiskt till förvärvet på något sätt.³⁸ Möjligheten till dold samäganderätt är inte begränsad till fast egendom utan gäller även lös egendom, om än under andra förutsättningar med striktare krav på bevisning. En presumtion om dold samäganderätt i bohag har utvecklats förutsatt att förvärvet även i detta fall gjorts med avsikten att nyttja bohaget gemensamt, att båda parterna har inkomster och att de hjälps åt med de löpande utgifterna.³⁹

Då äganderätten till den gemensamma bostaden och bohaget diskuterades i äktenskapsbalkens förarbeten anförde familjelagssakkunniga att det faktum att den ena makens inkomst gått till föremål av bestående värde medan den andra makens inkomst gått till föremål som krävs för den dagliga livsförsörjningen inte borde återspeglas i egendomsfördelningen i samband med äktenskapsskillnad då det kunde upplevas som orättvist.⁴⁰ Familjelagssakkunniga konstaterade vidare att en vanlig uppdelning var att kvinnan ofta svarade för konsumtionsvaror till hushållet medan mannen svarade för bohag såsom radio och tv. Detta resulterade i att endast mannen hade egendom av bestående värde som förvärvats genom hans inkomster. Bidrag till hushållet behöver vidare inte vara av ekonomisk karaktär utan kan exempelvis vara hushållsarbete och barntillsyn. Denna fördelning begrundas vanligtvis inte under samlevnaden men effekterna gör sig gällande i samband med upplösning av samboendet och då till nackdel för kvinnan.⁴¹ Familjelagssakkunniga föreslog därför att man skulle överväga en presumtion om samäganderätt. Detta ledde dock inte till någon lagstadgad presumtion men utvecklingen i praxis kan hävdas ha samma bakomliggande motiv.⁴² I praxis har det dock betonats att det trots

---

³⁶ Se Ryrstedt (1998) s. 90 och SOU 1981:85 s. 124.

³⁷ Se Agell och Brattström (2018) s. 85.

³⁸ Se Agell och Brattström (2018) s. 78 ff.; se bland annat NJA 2013 s. 242 p. 6-7.

³⁹ Se Agell och Brattström (2018) s. 79 ff.; se bland annat NJA 1992 s. 163.

⁴⁰ Se SOU 1981:85 s. 107; se bland annat NJA 2002 s. 142 och NJA 2008 s. 826.

⁴¹ Se SOU 1981:85 s. 124.

⁴² Se SOU 1981:85 s. 107; se Agell och Brattström (2018) s. 80; se bland annat NJA 2002 s. 142 och NJA 2008 s. 826.

allt rör sig om en presumtion som är möjlig att bryta.⁴³ Utöver den dolda samäganderätten kan makar samäga egendom som vilka personer som helst oberoende av relation.⁴⁴

En annan modifiering av den bestående äganderätten är underhållsskyldigheten under pågående äktenskap, 6 kap. 2 § ÄktB. Underhållsskyldigheten innebär att vardera maken är skyldig att sörja för den andra makens personliga behov och familjens underhåll i den utsträckning den andra maken är oförmögen att göra så vilket framgår av bestämmelsen. Denna underhållsskyldighet ska se till att båda makar lever på samma standard.⁴⁵ Först då underhåll utgår för den andra makens personliga behov övergår dock äganderätten till den andra maken, 6 kap. 3 § ÄktB. Om underhåll utgår för familjens underhåll kvarstår äganderätten till egendomen hos den betalande maken *e contrario*.⁴⁶

Redan i äktenskapsbalkens lagregler om makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap synliggörs spänningsförhållandet mellan ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet. Medan den bestående äganderätten och det bestående skuldansvaret ger uttryck för ekonomisk självständighet ger giftorättsanspråket uttryck för ekonomisk gemenskap.⁴⁷ Motsvarande spänningsförhållande gäller den fria förvaltningsrätten som ger uttryck för ekonomisk självständighet och rådighetsinskränkningarna avseende viss egendom som ger uttryck för ekonomisk gemenskap.⁴⁸ Dessa lagregler och principer återspeglar varsin motpol som i viss mån träffar samma egendomsförhållande. De två motpolerna återspeglas även i enskilda lagregler och principer.⁴⁹ Ett exempel på en sådan princip som både innehåller inslag av ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet är den dolda samäganderätten. Utvecklingen av dold samäganderätt i praxis och dess bakomliggande motiv ger uttryck för ekonomisk gemenskap medan begränsningen till att vara ett institut utvecklat i praxis och inte lagstadgat samt till att vara presumtion som trots allt kan brytas ger uttryck för ekonomisk självständighet.⁵⁰ Då fokus som tidigare nämnt inte är makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap kommer motiven bakom respektive reglering inte vara föremål för djupare diskussion även om de är mycket intressanta.

---

⁴³ Se bland annat NJA 2008 s. 826 och NJA 2013 s. 242 p. 7.

⁴⁴ Se Agell och Brattström (2018) s. 76.

⁴⁵ Se Agell och Brattström s. 58.

⁴⁶ Se Agell och Brattström s. 58.

⁴⁷ Se Ryrstedt (1998) s. 119 och 172 f.

⁴⁸ Se Ryrstedt (1998) s. 119.

⁴⁹ Se avsnitt 1.5.

⁵⁰ Se Ryrstedt (1998) s. 92 ff.

2.2 Likadelning som utgångspunkt

Anledningen till att makars egendomsförhållanden under pågående äktenskap är av relevans för egendomsfördelningen i samband med äktenskapsskillnad är att en uppdelning av egendomen inledningsvis måste göras mellan makarna utifrån äganderätten till egendomen. En sådan uppdelning görs i syfte att täcka eventuella enskilda skulder och undanta eventuell enskild egendom. Detta får betydelse för mängden giftorättsgods som ska ingå i bodelningen.⁵¹ Mot bakgrund av detta behöver en sådan uppdelning inte göras om makarna endast har enskild egendom och ingen av makarna gör gällande en övertaganderätt till bostad eller bohag då en bodelning i ett sådant fall inte blir aktuell, 9 kap. 1 § ÄktB. Utgångspunkten är dock att all egendom är giftorättsgods i den mån den inte är enskild egendom, 7 kap. 1 § ÄktB. Vad som i sin tur är enskild egendom definieras i 7 kap. 2 § ÄktB, som bland annat listar egendom som blivit enskild på grund av villkor i äktenskapsförord, villkor i gåva eller villkor i testamente. Utgångspunkten är vidare att allt giftorättsgods ska ingå i bodelningen, 10 kap. 1 § ÄktB. Viss egendom som utgör giftorättsgods ska trots det undantas från bodelningen såsom egendom som nyttjas för personligt bruk, olika typer av personlig ersättning och rättigheter av personlig karaktär, 10 kap. 2-3 §§ ÄktB.

Det finns dock en möjlighet att i bodelningen inkludera enskild egendom och egendom som undantas enligt 10 kap. 3 § ÄktB i enlighet med den så kallade vederlagsregeln, 11 kap. 4 § ÄktB. Vederlagsregeln kan nyttjas då giftorättsgods minskat för att utge gåva eller öka värdet av den enskilda eller undantagna egendomen, vilket framgår av bestämmelsen. Vederlagsregeln är dock begränsad till att gälla då giftorättsgods undantagits i inte obetydlig omfattning inom tre år innan det att talan om äktenskapsskillnad väcktes, vilket också framgår av bestämmelsen. Vederlagsregeln syftar således till att kompensera för illojala transaktioner.⁵² Från makarnas respektive giftorättsgods ska därefter deras skulder avräknas, 11 kap. 2 § ÄktB. Skulder hänförliga till en makes enskilda egendom får avräknas från en makes giftorättsgods i den utsträckning makens enskilda egendom inte täcker skulderna, vilket framgår av bestämmelsen. Utgångspunkten för egendomsfördelningen i samband med äktenskapsskillnad är sedan samtliga avdrag gjorts likadelning, 11 kap. 3 § ÄktB. Mer specifikt innebär detta att makars

---

⁵¹ Se Agell och Brattström (2018) s. 76 f.

⁵² Se Agell och Brattström (2018) s. 196.

respektive giftorättsgods slås samman och att dess värde delas lika dem emellan. Detta gäller oberoende av vilken tidpunkt giftorättsgodset förvärvats.⁵³

Av denna redogörelse framgår att utgångspunkten för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad är likadelning och det är således av intresse att studera hur denna utgångspunkt utvecklats. I direktiven till utredningsbetänkandet som föregick äktenskapsbalken uttalade departementschefen nämligen att en begränsning av giftorättsinstitutet låg i linje med det framtida äktenskapet.⁵⁴ Ett viktigt syfte med utredningsbetänkandet var enligt familjelagssakkunniga att främja utvecklingen mot ekonomisk självständighet mellan makar och strävan efter rättslig jämställdhet. Det rådde övergripande enighet om detta syfte men osäkerhet kring hur syftet skulle uppnås på ett tillfredställande sätt, det vill säga osäkerhet kring vilka reformer som krävdes och hur omfattande dessa skulle vara. Den centrala frågan i utredningsbetänkandet var huruvida likadelningsprincipen borde åsidosättas helt eller begränsas i något specifikt avseende. I utredningsbetänkandet belyste familjelagssakkunniga de samhällsförändringar som påverkat äktenskapets ekonomiska och sociala funktion. Skilsmässofrekvensen hade ökat liksom förvärvsarbetsfrekvensen bland kvinnor. Samtidigt var flertalet äktenskap fortsatt livslånga och kvinnor erhöll jämförelsevis en lägre genomsnittlig inkomst till följd av att kvinnor i högre utsträckning arbetade deltid och i högre utsträckning arbetade inom lågavlönade yrken. Generellt sett hade kvinnors självständighet liksom jämställdheten mellan makar ökat om än i långsam takt.⁵⁵

När likadelningsprincipen först stadgades i giftermålsbalken syftade den till att garantera ekonomisk trygghet för de hemarbetande kvinnorna som saknade egen förvärvsinkomst. Detta syfte ansåg familjesakkunniga i utredningsbetänkandet ha försvagats då allt fler kvinnor som nämnt förvärvsarbetade. Ett annat syfte med likadelningsprincipen var att kompensera makarna för den sammanblandning som skett mellan dess egendom under äktenskapet. Denna risk för sammanblandning av makars egendom ansågs i utredningsbetänkandet ha ökat genom att båda makarna förvärvsarbetade och därmed erhöll en inkomst för köp av egendom. Likadelningsprincipen fick således istället ett konfliktdämpande syfte.⁵⁶ Vidare anförde

---

⁵³ Se Agell och Brattström (2018) s. 99.

⁵⁴ Se SOU 1981:85 s. 93.

⁵⁵ Se SOU 1981:85 s. 103.

⁵⁶ Se SOU 1981:85 s. 107.

familjelagssakkunniga i utredningsbetänkandet att lagreglerna i giftermålsbalken tillkommit i överenskommelse med Danmark och Norge och att en fortsatt rättslikhet var av vikt även om total rättslikhet vore omöjligt av praktiska och politiska skäl. Enighet rådde mellan samtliga representanter för de nordiska länderna om att likadelningsprincipen fortsatt skulle utgöra utgångspunkten för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad och att oönskade resultat av denna skulle åtgärdas genom begränsade modifieringar. En ändrad grundprincip blev det således inte fråga om.⁵⁷

Då äktenskapsbalken slutligen utformades ifrågasattes likadelningsprincipen återigen som utgångspunkt för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad. I propositionen hänvisade departementschefen liksom familjelagssakkunniga i utredningsbetänkandet till förändringar i familjemönster och samhällsförhållanden i övrigt. Departementschefen konstaterade att dessa förändringar innebar att de ekonomiska förutsättningarna mellan makar ändrats och gav uttryck för en utveckling mot jämställdhet. Departementschefen betonade att jämställdhet var eftersträvansvärt och som ett led i denna strävan anfördes att man borde fortsätta utvecklingen mot ekonomisk självständighet. Mot bakgrund av detta presenterades två olika alternativ till likadelningsprincipen, nämligen total egendomsseparation och återgångsdelning. Gemensamt för de båda alternativen är att de syftar till att bevara makarnas respektive egendom opåverkad av ett äktenskap. Detta kan jämföras med likadelningsprincipen som syftar till en fullständig utjämning av makarnas egendom. I propositionen anförde departementschefen att makar i långvariga äktenskap ofta utvecklats en starkare anknytning till egendomen som samboendet var uppbyggt kring. Att tilldela sådan egendom till den maken som inledningsvis haft störst anknytning till egendomen skulle vara orimligt då den andra maken under äktenskapets gång kanske vårdat egendomen på ett sätt som bidragit till en värdestegring eller bidragit med andra insatser i hemmet av allmän nytta.⁵⁸

Mot bakgrund av detta bedömde departementschefen likadelningsprincipen vara mest rättvis. I propositionen anförde departementschefen vidare att ett annat egendomssystem med en annan utgångspunkt för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad skulle missgynna kvinnor. Även om förvärvsarbetsfrekvensen ökat bland kvinnor hade kvinnor generellt sett lägre inkomst än män. Bortsett från rättviseskäl förespråkade departementschefen likadelningsprincipen på grund av dess enkla tillämpbarhet. Hänsyn behöver vid tillämpningen

---

⁵⁷ Se SOU 1981:85 s. 121 f.

⁵⁸ Se prop. 1986/87:1 s. 42 f.

av likadelningsprincipen inte tas till inflationseffekter, bevisvärigheter avseende äganderätt och liknande.⁵⁹ Likadelningsprincipen ger ostridigt uttryck för ekonomisk gemenskap vilket tydligt framgår av dess utjämnande syfte och möjligheten att kompensera en ekonomiskt svagare make.⁶⁰

2.3 Undantagen egendom

Som nämnt i avsnitt 2.2 finns utöver enskild egendom annan egendom som ska undantas från bodelningen trots det att den utgör giftorättsgods. Ett exempel på sådan egendom är kläder och andra föremål som är avsedda för personligt bruk, så kallad personlig egendom, 10 kap. 2 § ÄktB. Ett annat exempel är ersättning som utgått för personskada eller kränkning samt avkastning och surrogat därtill, 10 kap. 2 a § ÄktB. Ett tredje exempel är rättigheter som inte kan överlåtas eller är av personlig art om det skulle strida mot vad som gäller för rättigheterna att inkludera dem i bodelningen, så kallad särskild egendom, 10 kap. 3 § ÄktB. Det har ansetts orimligt att egendom som inte är överlåtbar för en make själv ska kunna överlåtas genom en bodelning, även om egendomen i sig inte behöver överlåtas utan enbart dess värde. Vidare har det ansetts orimligt att egendom som har stark personlig anknytning ska kunna överlåtas genom en bodelning. Exempel på egendom som omfattas av lagrummet är lön, pension och underhållsbidrag.⁶¹ Genom att viss egendom uttryckligen undantas från likadelningsprincipens tillämpningsområde och äganderätten till egendomen består kommer föreställningen om ekonomisk självständighet till uttryck på bekostnad av föreställningen om ekonomisk gemenskap.⁶²

Mot bakgrund av det jämställdhetsperspektiv som uppsatsen utgår från är det av särskild relevans att redogöra för undantaget av makars pensionsrättigheter. Makars pensionsrättigheter kan nämligen vara av stora värden och ojämnt fördelade.⁶³ Redogörelsen är som tidigare nämnt⁶⁴ förenklad mot bakgrund av att pensionsrättigheternas komplexitet, uppsatsens begränsade omfattning och huvudsakliga fokus på likadelningsprincipen som sådan. Det finns tre pensionskategorier, allmän pension, tjänstepension och privat pension. Utgångspunkten är att den allmänna pensionen alltid undantas från bodelningen, att tjänstepensionen oftast

---

⁵⁹ Se prop. 1986/87:1 s. 43 f.

⁶⁰ Se Ryrstedt (1998) s. 172 f. och 391.

⁶¹ Se Agell och Brattström (2018) s. 110 f.

⁶² Se Ryrstedt (1998) s. 172 f. och 391 e contrario.

⁶³ Se Agell och Brattström (2018) s. 118.

⁶⁴ Se avsnitt 1.3.

undantas från bodelningen och att den privata pensionen oftast ingår i bodelningen. Undantaget av den allmänna pensionen har motiverats av att den inte är överlåtbar, 10 kap. 3 § 1 st. ÄktB, och kan jämföras med fordran på lön. Undantaget av tjänstepensionen har motiverats av att den vanligtvis följer av ett avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare och kan också jämföras med fordran på lön. Huruvida tjänstepensionen ska inkluderas i bodelningen eller ej avgörs av det enskilda pensionsavtalet. Det vanligaste är att arbetsgivaren äger en pensionsförsäkring enligt vilken arbetstagaren är oåterkallelig förmånstagare. Detta innebär att arbetstagaren inte själv äger pensionsförsäkringen och normalt inte har någon rätt att överlåta den. Detta medför att tjänstepensionen normalt undantas från bodelningen genom samma bestämmelse som den allmänna pensionen, 10 kap. 3 § 1 st. ÄktB. Om arbetstagaren däremot äger pensionsförsäkringen själv gäller det motsatta. Den privata pensionen kan bestå av individuellt pensionssparande eller pensionsförsäkringar och ingår som utgångspunkt i bodelningen. Dock finns det en särskild jämningsregel som anger att den privata pensionen helt eller delvis ska undantas från bodelningen om det med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt skulle vara oskäligt att inkludera hela pensionsrätten, 10 kap. 3 § 3 st. ÄktB.⁶⁵

2.4 Äktenskapsförord

En annan modifiering av likadelningsprincipen är äktenskapsförord, 7 kap. 3 § ÄktB. Genom ett äktenskapsförord kan makar bestämma att viss egendom ska vara enskild och därmed undantas från bodelningen. Vidare kan makarna bestämma att egendom av betydande värde ska övergå från den ena maken till den andra maken. Detta fria avtalsutrymme är förenligt med tanken om att respektive make är en ekonomiskt självständig individ som äger och förvaltar sin egen egendom och svarar för sina egna skulder. Det fria avtalsutrymmet begränsas dock genom tidigare nämnda rådighetsinskränkningar eftersom dessa gäller oberoende av om egendom gjorts enskild genom avtal mellan makarna.⁶⁶ I äktenskapsbalkens förarbete anförde departementschefen att makar borde ges en möjlighet att fritt bestämma i vilken utsträckning likadelningsprincipen ska tillämpas i deras äktenskap. Makarna bör inte enbart kunna frångå likadelningsprincipen utan även tillämpa likadelningsprincipen i situationer då jämningsreglerna⁶⁷ annars vore tillämpliga. En begränsning av möjligheten att omvandla

---

⁶⁵ Se Agell och Brattström s. 120 ff.

⁶⁶ Se prop. 1986/87:1 s. 63 ff.

⁶⁷ Se avsnitt 2.5.

enskild egendom till giftorättsgods gäller dock för egendom som blivit enskild till följd av villkor i gåvohandling eller testamente.⁶⁸ Möjligheten till äktenskapsförord ger generellt sett uttryck för ekonomisk självständighet då den tillvaratar makarnas självbestämmanderätt. Vad gäller innehållet i äktenskapsförordet kan detta ge uttryck för såväl ekonomisk självständighet som ekonomisk gemenskap genom att makar kan avtala om såväl mindre som mer likadelning, det vill säga välja ekonomisk omfördelning och utjämning eller ekonomiskt bevarande.⁶⁹

2.5 Jämkning

En annan modifiering av likadelningsprincipen är jämkning. Jämkning kan innebära att maken med mest giftorättsgods, som enligt likadelningsprincipen ska överlämna en värdemässig andel av sitt giftorättsgods, får behålla mer av sitt giftorättsgods, 12 kap. 1 § ÄktB. Denna regel kallas vanligtvis för skevdelningsregeln och aktualiseras då likadelningsprincipen framstår som oskälig mot bakgrund av äktenskapets längd, makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt vilket framgår av bestämmelsen. Vad gäller äktenskapets längd har det i praxis utvecklats en så kallad trappa som syftar till att hindra en make från att skilja till sig pengar. Denna trappa innebär att man skiljer mellan korta och långa äktenskap med hjälp av en femårsgräns såsom föreslagits i lagmotiven. Om äktenskapet varat mindre än fem år ingår endast en kvotdel av respektive makes giftorättsgods i bodelningen. Kvotdelen i sin tur bestäms utifrån antalet år som äktenskapet varat. Om äktenskapet varat ett år ingår 1/5 av respektive makes giftorättsgods i bodelningen, om äktenskapet varat två år ingår 2/5 av respektive makes giftorättsgods i bodelningen och så vidare.⁷⁰ Skevdelningsregeln har utformats så att gifträtten kan minska men inte öka, det vill säga så att makar kan få behålla mer av sitt giftorättsgods än likadelningsprincipen medger men inte överlåta mer av sitt giftorättsgods än likadelningen medger.⁷¹ Jämkning kan även innebära att ett villkor i ett äktenskapsförord jämkas eller lämnas utan avseende, 12 kap. 3 § ÄktB. Detta förutsätter att villkoret framstår som oskäligt med hänsyn till dess innehåll, omständigheterna vid dess tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt vilket framgår av bestämmelsen.

---

⁶⁸ Se prop. 1986/87:1 s. 66 ff.

⁶⁹ Se Ryrstedt (1998) s. 173 och 393.

⁷⁰ Se prop. 1986/87:1 s. 186 f.; Agell och Brattström (2018) s. 201 ff.; NJA 1998 s. 467.

⁷¹ Se Agell och Brattström (2018) s. 202.

Jämkningsregeln enligt 12 kap. 1 § ÄktB innebär liksom äktenskapsförordet en möjlighet att frångå likadelningsprincipen. Som tidigare nämnt bedömdes likadelningsprincipen var lämpligast vid upplösningen av ett långvarigt äktenskap.⁷² Vid upplösningen av ett kortvarigt äktenskap bedömde departementschefen att likadelningsprincipen kunde leda till oskäligen resultat. Ett typexempel på detta som departementschefen tog upp var att den ena maken vid äktenskapets ingående hade egendom av ett större värde jämfört med den andra maken. Ett annat typexempel som departementschefen tog upp var att den ena maken under äktenskapet förvärvade egendom av ett större värde. Två alternativ som departementschefen diskuterade i syfte att undvika oskäligen resultat var tidigare nämnda återgångsdelning⁷³ och en särskild jämkningsregel. Återgångsdelning avsåg i denna diskussion inte att ersätta likadelningsprincipen helt utan enbart då det var fråga om ett kortvarigt äktenskap. Mot detta anförde departementschefen att kontrasterna jämfört med likadelningsprincipen skulle bli allt för stora. Att låta dessa kontraster bero på en fastställd tidsgräns skulle leda till oskäligen resultat och nyttjas i negativ bemärkelse genom spekulationer. Den särskilda jämkningsregeln som diskuterades innebar en successivt växande rätt till likadelning. Genom denna successivt växande rätt motverkades de stora kontrasterna som en fullständig återgångsdelning skulle medföra. Att enbart låta regelns tillämplighet bero på äktenskapets varaktighet utan hänsyn till övriga omständigheter anförde departementschefen vore oskäligt.⁷⁴

Mot bakgrund av problematiken med de två presenterade alternativen föreslog departementschefen istället en allmän jämkningsregel. Denna allmänna jämkningsregel skulle tillämpas då en tillämpning av likadelningsprincipen skulle framstå som oskälig, bland annat med hänsyn till äktenskapets längd men även med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheter i övrigt. Genom denna utformning inbegreps en successivt växande likadelning samtidigt som utrymmet för skönmässig bedömning utvidgades.⁷⁵ Skevdelningsregeln tar genom denna utformning sikte på de situationer då en återgångsdelning vore lämpligast enligt de två typexemplen som departementschefen redogjort för.⁷⁶ Jämkning ger liksom äktenskapsförord uttryck för både ekonomisk självständighet och ekonomisk gemenskap beroende på i vilket avseende de nyttjas. Om de nyttjas för att åsidosätta likadelningsprincipen enligt 12 kap. 1 § ÄktB och resulterar i en behållning av giftorättsgoods

---

⁷² Se avsnitt 2.2.

⁷³ Se avsnitt 2.2 och 4.2.

⁷⁴ Se prop. 1986/97:1 s. 44 ff.

⁷⁵ Se prop. 1986/97:1 s. 44 ff.

⁷⁶ Se Ryrstedt (1998) s. 132.

ger de uttryck för individuell äganderätt och ekonomisk självständighet på bekostnad av ekonomisk gemenskap. Om de å andra sidan nyttjas för att åsidosätta ett äktenskapsförord enligt 12 kap. 3 § ÄktB som frångår likadelningsprincipen genom att undanta viss egendom ger de uttryck för ekonomisk gemenskap på bekostnad av ekonomisk självständighet. Sammanfattat kan jämningsreglerna nyttjas både för att stärka den ekonomiska självständigheten såväl som den ekonomiska gemenskapen. Den allmänna jämningsregeln eller den så kallade skevdelningsregeln är dock begränsad till att bevara makars giftorättsgods och ger därför enbart uttryck för individuell äganderätt och ekonomisk självständighet på bekostnad av ekonomisk gemenskap.⁷⁷

2.6 Underhåll

Ytterligare en modifiering av likadelningsprincipen är underhåll efter äktenskapsskillnad. Utgångspunkten är visserligen att makar efter äktenskapsskillnad ska svara för sin egen försörjning, 6 kap. 7 § 1 st. ÄktB. Denna utgångspunkt bygger på en tanke om ”clean break”, det vill säga en tanke om att makars tidigare ekonomiska förpliktelser upphör i samband med att äktenskapet upphör.⁷⁸ Under särskilda förutsättningar kan dock den ena maken åläggas en underhållsskyldighet efter äktenskapsskillnad, 6 kap. 7 § 2-3 st. ÄktB. Underhåll kan utgå under en begränsad tid, en så kallad övergångstid, 6 kap. 7 § 2 st. ÄktB. Detta tidsbegränsade underhåll utgår från en behovsprövning, den andra makens ekonomiska förmåga och omständigheterna i övrigt vilket framgår av bestämmelsen. Alternativt kan underhåll utgå utan motsvarande tidsbegränsning, 6 kap. 7 § 3 st. ÄktB. Detta tidsobegränsade underhåll förutsätter dock att den ena maken har svårt att försörja sig efter ett långvarigt äktenskap alternativt att synnerliga skäl föreligger vilket framgår av bestämmelsen. Hänsyn ska i detta avseende tas till möjligheterna för den ena maken att skaffa sig pensionsskydd vilket också framgår av bestämmelsen.

I underhållsbestämmelsens förarbeten uttalades att rätt till underhåll bör meddelas med restriktivitet och utgångspunkten bör vara att underhåll överhuvudtaget inte ska utgå efter äktenskapsskillnad. Samtidigt uttalades att det skulle vara svårt att helt utesluta underhåll efter äktenskapsskillnad då den ena maken, vanligtvis kvinnan, i många äktenskap hade en avsevärt

---

⁷⁷ Se Ryrstedt (1998) s. 24 f., 175 och 177.

⁷⁸ Se Agell och Brattström (2018) s. 62.

svagare ekonomisk ställning. Man menade att det därför borde finnas utrymme för denna ekonomiskt svagare make att erhålla underhåll under en övergångstid i syfte att strukturera sina ekonomiska förutsättningar för att kunna erhålla utbildning, arbetsmöjligheter och barn tillsyn. Vad gäller övergångstiden fastställdes inte någon yttre tidsgräns. I förarbetet uttalade man vidare att underhållsskyldighet i vissa särskilda fall borde utgå under en längre tid än en övergångstid. Detta ansågs motiverat om särskilda försörjningssvårigheter förelåg för den ena maken efter ett långvarigt äktenskap. Ett exempel på en sådan typsituation som upptogs i förarbetet var att endast en make förvärvsarbetat och den andra maken hade svårigheter att finna en rimlig försörjningsmöjlighet till följd av detta.⁷⁹

Medan flertaliga remissinstanser tillstyrkte möjligheten till underhåll i vissa särskilda fall menade vissa remissinstanser att tanken om makarnas ekonomiska självständighet skulle få ett starkare genomslag. Att möjliggöra underhållsskyldighet efter äktenskapsskillnad menade remissinstanserna skulle strida mot den i övrigt liberala tanken om en i princip ovillkorlig rätt att få äktenskap upplöst. Mot bakgrund av detta anförde lagstiftaren att den starka utgångspunkten borde vara att makarna efter en äktenskapsskillnad är ekonomiskt oberoende av varandra. Detta ekonomiska oberoende menade lagstiftaren skulle fungera som medel i strävan mot jämställdhet. Samtidigt betonade lagstiftaren att framförallt kvinnor efter äktenskapsskillnad skulle befinna sig i en ekonomiskt svagare ställning eftersom många äktenskap, särskilt äldre, kännetecknades av en traditionell rollfördelning. Mot bakgrund av detta anförde lagstiftaren att underhållsreglerna måste ge ett visst skydd för den ekonomiskt svagare maken, också som ett led i strävan mot jämställdhet.⁸⁰ Avsikten var alltså att kompensera för en makes oförmåga att försörja sig själv då försörjningssvårigheterna orsakats av äktenskapet. Således framträder ett krav på orsakssamband mellan äktenskapet och en makes försörjningssvårigheter.⁸¹

Sammanfattningsvis är utgångspunkten att makarna ska svara för sin egen försörjning efter äktenskapsskillnad vilket ostridigt ger uttryck för ekonomisk självständighet. En övergång blir således synlig från ekonomisk gemenskap till ekonomisk självständighet vilket är förenligt med rätten till äktenskapsskillnad och jämställdhetssträvan.⁸² Förutsättningarna för att medge

---

⁷⁹ Se prop. 1978/79:12 s. 138 ff.

⁸⁰ Se prop. 1978/79:12 s. 138 ff.

⁸¹ Se Agell och Brattström (2018) s. 63 f.

⁸² Se Ryrstedt (1998) s. 54.

underhåll efter äktenskapsskillnad är strikta och underhållbestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Medan denna återhållsamhet ger uttryck för ekonomisk självständighet ger möjligheten till underhåll efter äktenskapsskillnad som helhet uttryck för ekonomisk gemenskap.⁸³ Att låta makars underhållsskyldighet vara densamma efter äktenskapsskillnad som under äktenskap skulle strida mot tanken om att den äktenskapliga gemenskapen helt upphör. Syftet med makars underhållsskyldighet efter äktenskapsskillnad är snarare att tillgodose en svagare makes behov som under äktenskapet inrättat sig efter den ekonomiska gemenskapen och haft denna som trygghet. Makars ekonomiska gemenskap får därigenom eftersläpande effekt.⁸⁴ I förarbetet till underhållsbestämmelsen anfördes som tidigare nämnt att strävan mot jämställdhet mellan kvinnor och män bör återspeglas även i denna bestämmelse. Det anfördes vidare att det fanns andra regelverk av större betydelse för strävan mot jämställdhet men att underhållsbestämmelsen i sig var av betydelse för makars förhållningssätt gentemot varandra. Samtidigt anfördes dock att underhållsbestämmelsens skyddsfunktion till förmån för den ekonomiskt svagare maken inte fick åsidosättas.⁸⁵

---

⁸³ Se Ryrstedt (1998) s. 399.

⁸⁴ Se Ryrstedt (1998) s. 49.

⁸⁵ Se SOU 1977:37 s. 54 ff.

3. Samhällsutvecklingen efterföljande äktenskapsbalken

3.1 Uttalad jämställdhetssträvan

Avsikten har länge varit att äktenskapslagstiftningen ska sträva efter och ge uttryck för jämställdhet vilket framgår av de refererade förarbeten. Av äktenskapslagstiftningens utformning framgår att den i detta syfte försöker att balansera ekonomisk gemenskap och ekonomisk självständighet. Äktenskapslagstiftningen vill skydda den ekonomiskt svagare maken och samtidigt främja dess ekonomiska självständighet. Det är också på detta vis som jämställdhet definieras enligt äktenskapsbalkens förarbete som nämnt inledningsvis.⁸⁶ Först och främst kan det ifrågasättas huruvida denna definition av jämställdhet överhuvudtaget är förenlig med en nutida definition av jämställdhet. Jämställdhet definieras av Jämställdhetsmyndigheten som att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla områden i livet. Kvantitativ jämställdhet innebär i detta avseende en strävan efter jämn könsfördelning på arbetsplatser, maktpositioner etcetera. Kvalitativ jämställdhet å andra sidan fokuserar på kvinnor och mäns respektive villkor och innebär ett särskilt förhållningssätt i fråga om attityder, normer etcetera vilket ger kvinnor och män lika möjligheter.⁸⁷

Av Jämställdhetsmyndighetens definition av jämställdhet framgår särskilt att jämställdhetsarbetet bör sträva efter förändrade samhällsnormer och samhällsstrukturer. Jämförelsevis kan det anföras att definitionen av jämställdhet i äktenskapsbalkens förarbete endast delvis överensstämmer. Definitionen av jämställdhet i äktenskapsbalkens förarbete liksom lagreglernas utformning syftar enbart delvis till att förändra de samhällsnormer och samhällsstrukturer som hämmar ekonomisk självständighet och reell jämställdhet. Äktenskapsbalkens förarbete och lagreglernas utformning syftar snarare till att kompensera för rådande samhällsnormer och rådande samhällsstrukturer. Detta genom att den ekonomiska gemenskapen ges ett stort utrymme genom likadelningsprincipen och detta på bekostnad av den ekonomiska självständigheten som trots allt utgör grundstenen i jämställdhetsarbetet. Att definiera jämställdhet och fastställa den optimala innebörden av ett jämställdhetsperspektiv är en omfattande och svår uppgift vilken uppsatsen inte ger utrymme till. Uppsatsen kommer således fortsättningsvis utgå från den definition av jämställdhet som fastställs i

---

⁸⁶ Se avsnitt 2.2.

⁸⁷ Se Jämställdhetsmyndigheten (2022) 'Vad är jämställdhet?'.

äktenskapsbalkens förarbete och som citerats inledningsvis även om kritik kan riktas mot denna.

3.2 Efterföljande samhällsförändringar

Redan i äktenskapsbalkens förarbeten påtalade departementschefen och familjelagssakkunniga att samhällsförändringar var nödvändiga att beakta vid äktenskapsbalkens utformning.⁸⁸ Samhällsförändringar kan nämligen medföra att lagstiftning framstår som föråldrad och oförenlig med rådande samhällsnormer. En samhällsförändring som togs upp i äktenskapsbalkens förarbete var en ökad självständighet bland kvinnor som i allt högre utsträckning förvärvsarbetade.⁸⁹ Trots detta förblev likadelningsprincipen som nämnt som utgångspunkt för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad då departementschefen och familjelagssakkunniga vidare framhöll att utvecklingen mot reell jämställdhet var för långsam och det kvarstod stora inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Mot bakgrund av den tid som förflutit sedan äktenskapsbalken infördes är det nödvändigt att på nytt synliggöra och analysera de samhällsförändringar som ägt rum. Dessa samhällsförändringar påverkar nämligen likadelningsprincipen ändamålsenlighet mot bakgrund av den uttalade jämställdhetssträvan. Till exempel så förtas likadelningsprincipens skyddssyfte till förmån för den ekonomiskt svagare maken om det inte längre finns ett skyddsbehov. De samhällsförändringar som tas upp har valts ut särskilt då de tas upp redan i äktenskapsbalkens förarbeten och där betonas vara av särskild relevans för valet av egendomssystem.⁹⁰

En sådan samhällsförändring av relevans är utvecklingen av löneskillnader och inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Medlingsinstitutet arbetar delvis med att analysera löneutvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv och publicerar som ett led i detta arbete årligen en rapport om löneskillnader mellan kvinnor och män.⁹¹ I rapporten för år 2020 konstaterade Medlingsinstitutet inledningsvis att löneskillnaderna mellan kvinnor män minskat de senaste åren. År 2020 var löneskillnaden 9,8 procent, det vill säga kvinnors lön motsvarade 90,2 procent av männens lön. Medlingsinstitutet konstaterade vidare att år 2020 var ett säreget år till följd

---

⁸⁸ Se avsnitt 2.2.

⁸⁹ Se avsnitt 2.2.

⁹⁰ Se avsnitt 2.2.

⁹¹ Se Medlingsinstitutet (2021) s. 3.

av den rådande pandemin men att en trend av minskade löneskillnader mellan kvinnor och män var tydlig över tid.⁹² Medlingsinstitutet framhöll i rapporten att löneskillnader mellan kvinnor och män kan bero på en rad olika förklarliga faktorer och att den oförklarliga löneskillnaden enbart var 4,4 procent jämförelsevis. En förklarande faktor till den resterande löneskillnaden som Medlingsinstitutet tog upp var att kvinnor och män är verksamma inom olika yrken med olika lönenivåer.⁹³ Medan den offentliga sektorn är kvinnodominerande är den privata sektorn mansdominerande. Löneutvecklingen inom den offentliga sektorn beror på det begränsade skatteunderlaget medan löneutvecklingen inom den privata sektorn beror på verksamhetens vinst vilken är obegränsad i formell bemärkelse. Oberoende av yrkesval tjänar dock kvinnor i genomsnitt lägre än män utan någon allmängiltig förklaring. Alternativa förklaringar som Medlingsinstitutet ger är dock attityder och diskriminering av olika slag.⁹⁴ Sammanfattningsvis har löneskillnaderna mellan kvinnor och män minskat de senaste åren och tendensen är pågående. Viss löneskillnad mellan kvinnor och män består dock, till viss del av förklarliga skäl såsom olika yrkesområden, men till viss del av oförklarliga skäl.

En viktig distinktion behöver vidare göras mellan löneskillnader och inkomstskillnader. Som konstaterat ovan har löneskillnaderna mellan kvinnor och män minskat och fortsätter successivt att minska. För att nå reell ekonomisk jämställdhet behöver hänsyn även tas till de totala inkomstskillnaderna som finns mellan kvinnor och män. Löneskillnaderna kan beskrivas som enbart en del av inkomstskillnaderna. Löneskillnader beräknas alltid utifrån heltidslöner oberoende av om kvinnorna och männen i realiteten arbetar heltid. Ur ett jämställdhetsperspektiv är detta dock en viktig faktor att beakta. Än idag arbetar kvinnor nämligen i högre utsträckning än män deltid. Medan ungefär 27 procent av alla arbetsföra kvinnor arbetar deltid arbetar ungefär 11 procent av alla arbetsföra män deltid. Detta får långsiktiga konsekvenser i form av sämre löneutveckling och sämre karriärmöjligheter. Kvinnor med barn arbetar ofta deltid en längre tid medan motsvarande tendens saknas bland män.⁹⁵ Av de kvinnor som arbetar deltid är fler i en parrelation än ensamstående.⁹⁶ Inkluderar man oavlönat hemarbete blir statistiken annorlunda och kvinnor och män arbetar ungefär lika mycket rent tidsmässigt. Nämnvärt är även att förvärvsarbetsfrekvensen skiljer kvinnor emellan. Utrikesfödda kvinnor och kvinnor med funktionsnedsättning är särskilt sårbara på

---

⁹² Se Medlingsinstitutet (2021) s. 6.

⁹³ Se Medlingsinstitutet (2021) s. 8.

⁹⁴ Se Medlingsinstitutet (2021) s. 41 ff.

⁹⁵ Se 2020:2 Dnr ALLM 2020/49-4.

⁹⁶ Se Agell och Brattström (2018) s. 119.

arbetsmarknaden och för dessa kan en större inkomstskillnad vara aktuell.⁹⁷ Utöver deltidsarbete påverkar annan tillfällig frånvaro från arbetsmarknaden de totala inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män. En sådan tillfällig frånvaro är exempelvis vård av barn. År 2021 tog pappor ut 39,7 procent av dagar med tillfällig föräldrapenning på grund av vård av barn.⁹⁸ Sammanfattat är den totala inkomstskillnaden mellan kvinnor och män ungefär 20 procent vilket innebär att kvinnor och män har olika ekonomiska förutsättningar och därmed får olika levnadsstandarder⁹⁹

3.3 Efterföljande reformer

Efter det att äktenskapsbalken inrättades har reformer skett inom andra rättsområden i syfte att komma till rätta med denna problematik. En sådan reform av relevans är införandet av reserverade dagar i föräldraförsäkringen. Föräldraförsäkringen syftar till att möjliggöra för föräldrar att kombinera förvärvsarbete och familjeliv genom att erbjuda föräldrapenning under föräldraledighet. När föräldraförsäkringen infördes år 1974 nyttjades den i princip enbart av kvinnor. År 1995 infördes därför en särskild månad som reserverades åt vardera föräldern. Mer specifikt innebar detta att en månad av föräldraledighet med föräldrapenning inte var möjlig att överlåta till den andra föräldern.¹⁰⁰ År 2002 infördes en andra reserverad månad och år 2016 infördes en tredje reserverad månad. I samband med att den första reserverade månaden infördes började allt fler män att ta ut föräldraledighet. När den andra reserverade månaden senare infördes resulterade denna främst i att samma män som tidigare tagit ut föräldraledighet tog ut fler dagar. De män som inte tagit ut någon föräldraledighet i samband med införandet av den första reserverade månaden förblev opåverkade av införandet av den andra reserverade månaden. Motsvarande gällde då den tredje reserverade månaden infördes.¹⁰¹ Forskning har visat på att ett ojämnt nyttjande av föräldraförsäkringen påverkar kvinnors ekonomiska oberoende i negativ bemärkelse. Detta genom att det får effekter för kvinnors inkomstförhållanden och karriärutveckling.¹⁰²

---

⁹⁷ Se 2020:2 Dnr ALLM 2020/49-4.

⁹⁸ Se Försäkringskassan (2022) 'Officiell statistik om föräldraförsäkringen 2021'.

⁹⁹ Se 2020:2 Dnr ALLM 2020/49-4.

¹⁰⁰ Se Rapport 2021:12 s. 22 ff.

¹⁰¹ Se Rapport 2021:12 s. 27 f.

¹⁰² Se Rapport 2021:12 s. 26.

År 2008 infördes även en så kallad jämställdhetsbonus. Denna jämställdhetsbonus innebar en extra ersättning till de som jämställt delade på uttaget av föräldraledighet. Denna extra ersättning utgavs för de dagar män tog ut föräldraledighet med föräldrapenning utöver de reserverade månaderna. I samband med införandet av den tredje reserverade månaden minskade således möjligheten att nyttja jämställdhetsbonusen. Detta resulterade i att jämställdhetsbonusen avskaffades år 2017 då den inte nyttjades i tillräcklig utsträckning för att få faktisk effekt.¹⁰³ Oberoende tycks den övergripande trenden vara att antalet pappor som överhuvudtaget inte tar ut någon föräldraledighet minskat sedan 1994 om än i långsam takt.¹⁰⁴ Det framgår tydligt att mäns uttag av föräldraledighet ökat i samband med införandet av de reserverade månaderna varav särskilt den första reserverade månaden. Det framgår även att mäns uttag av föräldrapenning minskat mellan reformtillfällena men att även andra faktorer spelat roll i detta avseende. Trots de reserverade månaderna tog dock var tredje man med barn fött 2017 ut mindre än 30 dagar med föräldrapenning under barnets första två år.¹⁰⁵ Totalt sett tog män ut 29,6 procent av den totala föräldraledigheten med föräldrapenning år 2021 och siffran har legat runt 30 procent sedan 2018.¹⁰⁶

3.4 Efterföljande jämställdhetsarbete

Sedan äktenskapsbalkens tillkomst har jämställdhetsarbetet ökat i omfattning på alla samhällsplan. År 1994 uppkom begreppet jämställdhetsintegrering som en politisk strategi med syfte att uppnå ett jämställt samhälle. Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska intas i samband med samtliga politiska åtgärder av samtliga aktörer.¹⁰⁷ Inte enbart statliga myndigheter har sedan äktenskapsbalkens tillkomst arbetat för att främja jämställdhet utan även privata aktörer. Ett exempel på detta av relevans för makars ekonomiska förhållanden under äktenskap och efter äktenskapsskillnad är bankernas informationsspridning om vad som juridiskt gäller makars ekonomiska förhållanden. Många banker har gjort kampanjer och uppmanat till samtal om de ekonomiska effekterna för kvinnor som grupp som uppstår till följd av de normativa val som görs av makar vad gäller arbete och ekonomi.¹⁰⁸

---

¹⁰³ Se Rapport 2021:12 s. 30.

¹⁰⁴ Se Rapport 2021:12 s. 99.

¹⁰⁵ Se Rapport 2021:12 s. 107.

¹⁰⁶ Se Försäkringskassan (2022) *'Officiell statistik om föräldraförsäkringen 2021'*.

¹⁰⁷ Se Jämställdhetsmyndigheten (2021) *'Jämställdhetsintegrering'*.

¹⁰⁸ Se bland annat Swedbank *'Vägen till en jämställd ekonomi'*; SEB *'Se till att få en jämställd ekonomi och pension'*.

4. Alternativ till likadelningsprincipen för jämställd ekonomisk fördelning i samband med äktenskapsskillnad

4.1 Modifierad likadelning

Ett alternativ för att uppnå en jämställd ekonomisk fördelning i samband med äktenskapsskillnad och därmed uppfylla äktenskapsbalkens bakomliggande motiv är att modifiera den gällande likadelningsprincipen. En sådan modifiering kan innebära en utvidgning av giftorätten i ett visst avseende och en begränsning av giftorätten i ett annat avseende. Ett sådant alternativ som diskuterades i äktenskapsbalkens förarbeten var att begränsa giftorätten till att endast omfatta den gemensamma bostaden och det gemensamma bohaget. Även detta alternativ bedömde familjelagssakkunniga var för långtgående jämfört med den gällande likadelningsprincipen och dess omfattande giftorätt.¹⁰⁹ Ett annat alternativ som också innebär en begränsning av den omfattande giftorätten som diskuterats av bland annat Brattström är en utvidgning av den allmänna jämkningsregeln i 12 kap. 1 § ÄktB. Brattström anför att jämkningsregelns begränsade tillämpningsområde innebär att jämkningsregeln i praktiken sällan nyttjas. Detta eftersom i princip inga äktenskap understiger fem år medräknat föregående tid för samboende vilket medför att i princip inga äktenskap räknas som korta.¹¹⁰

Motsatsvis kan ett alternativ som är särskilt relevant ur ett jämställdhetsperspektiv vara att utvidga giftorätten till förmån för den ekonomiskt svagare maken genom att inkludera makars pensionsrättigheter i större utsträckning. Makars pensionsrättigheter kan nämligen vara av stora värden och ojämnt fördelade.¹¹¹ Något som bidrar till den ojämna fördelningen är de löneskillnader och inkomstskillnader som finns mellan kvinnor och män.¹¹² Både den allmänna pensionen och tjänstepensionen är nämligen inkomstbaserade. Allmän pension tillhandahålls av samhället genom socialförsäkringssystemet och utgörs av en viss procent av arbetstagares beskattningsbara inkomst.¹¹³ Tjänstepension utgör ett komplement till den allmänna pensionen och utgörs av en viss procent av intjänad lön som arbetsgivaren avsätter under arbetstiden. Både den allmänna pensionen och tjänstepensionen kan på dessa grunder likställas med uppskjuten

---

¹⁰⁹ Se SOU 1981:85 s. 93 och 102 f.

¹¹⁰ Se 2015/16:RFR27 s. 8.

¹¹¹ Se Agell och Brattström (2018) s. 118.

¹¹² Se avsnitt 3.2.

¹¹³ Se Agell och Brattström (2018) s. 120.

lön.¹¹⁴ Privat pension å andra sidan är pension som den enskilde avsätter i olika former i syfte att trygga sin framtida försörjning. Medan allmän pension och tjänstepension tydligt relateras till arbetstagares förvärvsinkomster beror privat pension på personers egna initiativtagande.¹¹⁵ Jag anser dock att även privat pension tydligt kan relateras till personers förvärvsinkomster då regelbundna förvärvsinkomster och större förvärvsinkomster möjliggör för personer att i större utsträckning avsätta privat pensionssparande.

Det faktum att kvinnor tjänar mindre och deltidsarbetar i högre utsträckning leder enligt siffror från Pensionsmyndigheten till en total pensionskillnad om 31 procent, det vill säga att kvinnors pension motsvarar 69 procent av mäns pension. Sett till enbart den allmänna pensionen minskar skillnaden vilket beror på att det finns ett inkomsttak för intjänande till den allmänna pensionen. Sett till enbart tjänstepensionen ökar skillnaden vilket beror på att det avsätts större summor över det inkomsttak som gäller för den allmänna pensionen.¹¹⁶ Oberoende finns det ett tydligt samband mellan livsinkomst och pensionsnivå. Detta samband innebär att högre livsinkomst leder till högre pension, både vad gäller allmän pension och tjänstepension.¹¹⁷ Kvinnor intar således en ekonomiskt svagare position inte enbart under förvärvsarbetetiden utan även därefter. Mot bakgrund av detta är det intressant att studera argumentationen kring undantaget av makars pensionsrättigheter från likadelningsprincipens tillämpningsområde.

Det är dock missvisande att innan det inte nämna den möjlighet som finns för makar att överföra pensionsrättigheter sinsemellan. Det finns nämligen en överförandemöjlighet som omfattar den premiepension som intjänas under äktenskapet, 61 kap. 11 § socialförsäkringsbalken (2010:110), SFB.¹¹⁸ Premiépensionen är den del av den allmänna pensionen som utbetalas direkt och avsätts i fonder som arbetstagaren själv väljer.¹¹⁹ Premiépensionen motsvarar dock endast 2,5 procent av det årliga inkomstunderlaget till den allmänna pensionen vilket innebär att endast en begränsad del av makars pensionsrättigheter kan överföras. Det går inte att dela upp premiépensionen mellan makarna utan en överföring måste omfatta hela premiépensionen under ett inkomstår. Nämnvärt är även att det inte finns någon rätt att få premiépensionen överförd utan enbart en möjlighet som kräver samråd mellan makarna. Såväl den överförande

---

¹¹⁴ Se Agell och Brattström (2018) s. 123.

¹¹⁵ Se Brattström (2004) s. 52.

¹¹⁶ Se Pensionsmyndigheten (2021) *'Kvinnors pension lägre än männens, nu och i framtiden'*.

¹¹⁷ Se Brattström (2004) s. 62.

¹¹⁸ Se Agell och Brattström (2018) s. 132.

¹¹⁹ Se Agell och Brattström (2018) s. 120.

som mottagande maken har en självständig rätt att under äktenskapet få överföringen upphävd. Det finns överhuvudtaget ingen möjlighet att genomföra en överföring efter det att äktenskapet upphört.¹²⁰

Om män skulle överföra sin premiepension till kvinnor skulle intjänandegapet vad gäller den allmänna pensionen minska. Enligt Kristin Kirs, analytiker på Pensionsmyndigheten, skulle skillnaderna i allmän pension mellan kvinnor och män försvinna helt. Överförandemöjligheten nyttjas dock sällan av makar.¹²¹ I snitt genomförs 10 000 överföringar per år och i de äktenskap där överföringar görs handlar det i princip alltid om män som överför sin premiepension till kvinnor. Enligt Agell och Brattström kan en förklaring till det återhållsamma nyttjandet vara att det tas ut en avgift om 8 procent av den överförda premiepensionen.¹²² En annan förklaring kan vara att det är ett komplicerat beslut att ta för en enskild som ofta har okunskap inom området. Att välja bort det förvalda är många obenägna att göra enligt Ann-Charlotte Ståhlberg, professor vid institutet för social forskning vid Stockholms universitet. Alternativen för att komma till rätta med denna problematik är reformer inom rättsområdet alternativt informationsspridning om innebörden och behovet av övertagandemöjligheten. Enbart informationsspridning kanske inte är tillräckligt enligt Ståhlberg som påpekar att altruism kanske inte är en egenskap som finns hos alla ekonomiskt starkare makar och att dessa kanske inte frivilligt överlåter sin premiepension trots kunskap om dess innebörd och nödvändighet. Hög skilsmässofrekvens kan även stärka denna obenägenhet.¹²³ Denna teori styrks av att det restriktiva nyttjande av överföringsmöjligheten kvarstår trots det utvecklade jämställdhetsarbetet som presenterats.¹²⁴

Makars pensionsrättigheter undantogs från likadelningsprincipens tillämpningsområde redan i giftermålsbalken och principen att viss egendom ska undantas från makars ekonomiska gemenskap har gällt sedan länge. I giftermålsbalkens förarbete argumenterade Beredningen att vissa förmögenhetsrättigheter har sådan stark anknytning till den berättigades person på grund av dess natur eller tillhörande föreskrifter att det vore orimligt att ovillkorligt överlåta dem till en make.¹²⁵ I förarbetet till ändringen vad gäller behandlingen av makars privata

---

¹²⁰ Se Agell och Brattström (2018) s. 132.

¹²¹ Se Pensionsmyndigheten (2021) *'Kvinnors pension lägre än männens, nu och i framtiden'*.

¹²² Se Agell och Brattström (2018) s. 133.

¹²³ Se Ståhlberg (2018).

¹²⁴ Se avsnitt 3.4.

¹²⁵ Se prop. 1997/98:106 s. 24.

pensionsrättigheter i samband med äktenskapsskillnad framhöll regeringen att man kan betrakta makars pensionsrättigheter på olika sätt i samband med äktenskapsskillnad. Pensionsrättigheter kan ses som rättigheter av ekonomisk art som bör delas lika mellan makarna liksom andra ekonomiska rättigheter. Alternativt kan pensionsrättigheter ses som en del av makars framtida försörjningsmöjlighet. Detta synsätt medför att makars pensionsrättigheter inte bör ingå i bodelningen i enlighet med principen att vardera maken ska svara för sin egen försörjning efter äktenskapsskillnad, det vill säga samma princip som kommer till uttryck i frågan om underhållsskyldighet efter äktenskapsskillnad. Regeringen betonade vidare att värdet av makars pensionsrättigheter ofta är omfattande i förhållande till värdet av ett genomsnittligt bo. Om makars pensionsrättigheter i sin helhet skulle ingå hade det kunnat resultera i att en make utan omfattande pensionsrättigheter fick rätt till all annan egendom i boet. Detta blir problematiskt för maken med omfattande pensionsrättigheter då utbetalningen av pensionsrättigheter ofta påbörjas i ett senare skede vilket innebär att det omedelbara resultatet av bodelningen blir oskäligt. Om makars pensionsrättigheter däremot skulle undantas i sin helhet hade ingen hänsyn tagits till makars framtida ekonomiska förutsättningar som skapats genom den äktenskapliga samlevnaden. Viss hänsyn till detta tas dock genom utrymmet för underhåll efter äktenskapsskillnad, även om detta utrymme är mycket begränsat. Vid prövning av underhåll efter äktenskapsskillnad ska hänsyn som tidigare nämnt tas till makars möjligheter att skaffa pensionsskydd, 6 kap. 7 § 3 st. ÄktB.¹²⁶

I förarbetet hävdade regeringen att vilket synsätt som var lämpligast var beroende av äktenskapets längd. Om det var fråga om ett långvarigt äktenskap borde makars pensionsrättigheter betraktas som rättigheter av ekonomisk art och inkluderas i bodelningen. Om det var fråga om ett kortvarigt äktenskap borde makars pensionsrättigheter betraktas som en del av makarnas framtida försörjningsförmåga och undantas från bodelningen. Regeringen hänvisade till en tidigare utredning som betraktat synsättet om makars framtida försörjningsförmåga som praktiskt och principiellt viktigast. Detta var en uppfattning regeringen delade. Samtidigt anförde regeringen att det vore möjligt och lämpligt att anlägga olika synsätt beroende på pensionsrättigheternas slag.¹²⁷ Genom en ändring i äktenskapsbalken ingår därför makars privata pensionsrättigheter som huvudregel i bodelningen. Anledningen till att makars privata pensionsrättigheter tidigare undantogs var att man ville sträva efter en formell likabehandling av olika pensionsrättigheter. Anledningen till att makars privata

---

¹²⁶ Se prop. 1997/98:106 s. 32 f.

¹²⁷ Se prop. 1997/98:106 s. 33 f.

pensionssparande därefter inkluderades i bodelningen var att regeringen prioriterade att utjämna ojämnheter i makars pensionsförhållanden och på så vis uppnå ett skydd för den ekonomiskt svagare maken. Detta argument liknar det som motiverat överförandemöjligheten vad gäller premiepension. Regeringen ansåg vidare att kvinnor drabbades hårdare av att undanta makars pensionsrättigheter från bodelningen, vilket överensstämmer med aktuell statistik.¹²⁸ I förarbetet till ändringen anförde regeringen att utgångspunkten borde vara att makars egendom ska delas lika om det inte finns starka skäl för att undanta viss egendom. De skäl som tidigare motiverat undantaget av makars privata pensionsrättigheter ansågs vidare ha försvagats då privata pensionsrättigheter på senare år innehållit mer sparande och mindre försäkringsskydd. Samtidigt anförde regeringen att det skulle bli svårt att beräkna och förutse resultatet av bodelningen om makars pensionsrättigheter skulle inkluderas i bodelningen. Denna nackdel menade regeringen måste vägas mot syftet att uppnå ett mer rättvist bodelningsresultat till förmån för den ekonomiskt svagare maken.¹²⁹

Det finns dock fortsatt en möjlighet att undanta makars privata pensionsrättigheter från bodelningen enligt en särskild jämningsregel, 10 kap. 3 § 3 st. ÄktB. Denna särskilda jämningsregel menade regeringen var nödvändig i äktenskap där den ena maken främst har pension av privat slag och den andra maken främst har pension av annat slag. En sådan uppdelning innebär som utgångspunkt att den förstnämnda makens pensionsrättigheter ingår i bodelningen medan den sistnämnda makens pensionsrättigheter undantas från bodelningen. Ett sådant fall ansågs inte omfattas av den allmänna jämningsregeln enligt 12 kap. 1 § ÄktB som inte är tillämplig då maken vars pensionsrättigheter faller utom likadelningsprincipen är maken med mest giftorättsgods. Den särskilda jämningsregeln är dock avsedd att vara en undantagsregel och ska därför tillämpas restriktivt.¹³⁰

Likadelningsprincipens tillämplighet på makars privata pensionsrättigheter har kritiserats för att motverka utvecklingen mot ekonomisk självständighet för kvinnor. Mot detta anförde regeringen att det vid tiden för reformen fanns stora inkomstskillnader mellan kvinnor och män och därmed även stora pensionskillnader. Regeringen ansåg därför att äktenskapsbalkens utformning borde ta hänsyn till den faktiska utvecklingen och att det fanns ett behov av att stärka kvinnors ekonomiska ställning. Mot detta anfördes i sin tur att regeringen riskerade att

---

¹²⁸ Se avsnitt 3.2 och 4.1.

¹²⁹ Se prop. 1997/98:106 s. 34 ff.

¹³⁰ Se prop. 1997/98:106 s. 41 f.

försvaga kvinnors ekonomiska ställning genom att kvinnor med låg inkomst oftare pensionssparar privat. Detta kunde då resultera i att kvinnors pensionssparande inkluderas i bodelningen medan männens pensionssparande undantas på grund av att den består av en annan pensionskategori. Sett till ett större perspektiv nådde regeringen slutsatsen att de flesta kvinnor skulle gynnas av reformen.¹³¹

Likadelningsprincipens tillämplighet på makars pensionsrättigheter har länge varit föremål för politisk debatt att detta slag.¹³² En sida av debatten menar att det är nödvändigt att fler pensionsrättigheter omfattas av likadelningsprincipens tillämpningsområde i syfte att utjämna ekonomiska skillnader mellan kvinnor och män. Flertaliga motioner har lämnats i detta syfte varav en relativt nyligen av en representant för Moderaterna. I motionen framhåller representanten att mindre delaktighet på arbetsmarknaden och mer oavlönat hemarbete får konsekvenser för kvinnors ekonomiska förutsättningar. Motionen vill utöka giftorätten till att även omfatta makars tjänstepension.¹³³ En annan sida av debatten menar att en utjämning av makars pensionsrättigheter genom bodelningen inte löser den bakomliggande problematiken kring varför skillnaderna i makars pensionsrättigheter finns. Snarare tvärtom då det riskerar att befästa gamla könsroller som hävdar att kvinnor ska vara hemma, sköta hushållet och ta hand om barnen medan mannens ska förvärvsarbeta. Kristina Kamp, pensionsekonom, anser att det är bättre att arbeta med den bakomliggande problematiken och se till att kvinnor erhåller jämställda löner och får möjlighet att arbeta heltid om de vill. Kamp anför att förslag motsvarande Moderaternas inte heller beaktar den risk för låga pensioner som finns för ogifta kvinnor. Moderatkvinnorna håller med Kamp men vidhåller behovet av att inkludera fler av makars pensionsrättigheter i bodelningen, framförallt tjänstepensionen. Moderatkvinnorna menar att en sådan lösning bör fungera som kortsiktigt komplement till mer långsiktiga alternativ.¹³⁴

Mot bakgrund av denna debatt som framförallt är inriktad på makars tjänstepension är det särskilt relevant att ta upp möjligheten till löneväxling. Löneväxling innebär att en arbetstagare avstår från en viss andel av sin lön till förmån för högre tjänstepension. Medan egendom som köps för lön eller sparande som avsätts från lön normalt ingår i bodelningen undantas normalt

---

¹³¹ Se prop. 1997/98:106 s. 56 f.

¹³² Se Agell och Brattström (2018) s. 118.

¹³³ Se Motion 2020/21:1710.

¹³⁴ Se Lundell (2021).

tjänstepensionen från bodelningen.¹³⁵ Brattström belyser att möjligheten till löneväxling endast finns för höginkomsttagare. Statistiskt sett innebär detta att möjligheten till löneväxling i högre utsträckning är tillgänglig för män på grund av inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män. Det faktum att sådan tjänstepension inte ingår i bodelningen medför också att dessa regler framförallt gynnar män på bekostnad av kvinnor.¹³⁶ I en sådan situation kan dock vederlagsregeln bli tillämplig, 11 kap. 4 § ÄktB. Löneväxling innebär nämligen att en make genom eget handlande ökar värdet av en pensionsrätt som vanligen inte ingår i bodelningen. Av lagrummet framgår dock att regelns tillämplighet ställer krav på både överföringens värde och tiden för överföring.¹³⁷ Sammanfattat är äktenskapsbalkens reglering av makars pensionsrättigheter komplex. Agell och Brattström beskrev regleringen som ett lapptäcke där lagstiftaren försökt kompensera för brister i en reglering genom en annan reglering.¹³⁸

4.2 Återgångsdelning

Ett alternativ till likadelningsprincipen i syfte att uppnå en jämställd ekonomisk fördelning i samband med äktenskapsskillnad och därmed uppfylla äktenskapsbalkens bakomliggande motiv är återgångsdelning. Departementschefen framhöll redan i direktiven till äktenskapsbalken att återgångsdelning var ett alternativ att överväga.¹³⁹ Återgångsdelning innebär att en åtskillnad görs mellan egendom förvärvat före äktenskapets ingående och egendom förvärvat efter äktenskapets ingående. Egendom förvärvat före äktenskapets ingående ägs fortsatt av den förvärvande makens medan egendom förvärvat efter äktenskapets ingående betraktas som egendom som är ett resultat av äktenskapet och därför samägd. Egendom förvärvat före äktenskapets ingående ska enligt detta system undantas från bodelningen medan egendom förvärvat efter äktenskapets ingående ska ingå i bodelningen. Vidare ska all egendom förvärvat genom gåva, arv eller testamente tillfalla den förvärvande maken och undantas från bodelningen. Detta gäller oberoende av om egendomen förvärvats före eller efter äktenskapets ingående och oberoende av om rättshandlingen innefattade ett villkor om att egendomen i fråga skulle utgöra den förvärvande makens enskilda egendom. Då detta alternativ i sin tur diskuterades i äktenskapsbalkens förarbete nådde familjelagssakkunniga slutsatsen att implementeringen av ett sådant system skulle resultera i

---

¹³⁵ Se Agell och Brattström (2018) s. 197.

¹³⁶ Se 2015/16:RFR27 s. 8.

¹³⁷ Se Agell och Brattström (2018) s. 198.

¹³⁸ Se Agell och Brattström (2018) s. 133.

¹³⁹ Se SOU 1981:85 s. 93.

en ojämn ekonomisk fördelning jämfört med likadelningsprincipen. Återgångsdelningen skulle nämligen bevara ekonomiska och sociala skillnader mellan makarna.¹⁴⁰

Detta egendomssystem återfinns i en del andra länder och har där motiverats av att det främjar makars självständighet och likaberättigande samt att det är det mest rättvisa egendomssystemet. Att avgöra makars egendoms ursprung kan dock vara förenat med svårigheter och väldigt känslomässigt. Vidare är inte enbart egendoms ursprung av betydelse utan även den värdestegring av egendomen som utvecklats under äktenskapet. En sådan värdestegring kan vara ett resultat av båda makarnas insatser och att då undanta egendomen från bodelningen kan upplevas som oskäligt. Familjelagssakkunniga kom därutöver fram till att kvinnor riskerade att få mindre egendom genom detta egendomssystem till följd av kvinnors lägre inkomst och den ekonomiskt ojämnställda arbetsmarknaden. Familjelagssakkunnig menade att lagreglerna borde återspegla verkligheten och inte verka som incitament för att förändra verkligheten. Mot bakgrund av de väntande konflikterna vad gäller ägandeförhållanden och bevissvårigheter bedömdes den påstridigare och beräknande maken erhålla mer på bekostnad av den eftergivne och ekonomiskt svagare maken som får ett mindre förhandlingsutrymme.¹⁴¹

I Norge införde man år 1991 en modell av liknande slag. Modellen innebär en möjlighet för en make att undanta värdet av egendom som maken ägt innan äktenskapet och värdet av egendom som maken tilldelats genom arv, testamente eller gåva från tredje man, 59 § ekteskapsloven. Modellen innebär fortsatt att utgångspunkten är att all egendom är giftorättsgods, 58 § ekteskapsloven, men att det finns en möjlighet att frångå likadelningsprincipen som inte kräver skälighetsbedömning utan enbart bevisning av äganderätten till egendomen, 59 § ekteskapsloven.¹⁴² Ett sådant avsteg från likadelningsprincipen ska dock inte göras om det skulle leda till ett uppenbart orimligt resultat, 59 § ekteskapsloven.¹⁴³ Agell redogör för den norska modellen i *Nordisk äktenskapsrätt*. Han menar att modellen utgör ett steg i riktningen mot en principiell förändring av giftorättens tillämpningsområde.¹⁴⁴ Den norska modellen har motiverats av att egendomen som undantas inte är hänförlig till det ekonomiska samarbetet mellan makarna under äktenskapet och således inte bör vara föremål för likadelning.¹⁴⁵ Både

---

¹⁴⁰ Se prop. 1986/87:1 s. 43.

¹⁴¹ Se SOU 1981:85 s. 105.

¹⁴² Se Agell (2003) s. 374 f.

¹⁴³ Se Agell (2003) s. 405.

¹⁴⁴ Se Agell (2003) s. 375.

¹⁴⁵ Se Ot. prp. nr. 28 s. 66.

den norska modellen och den svenska skevdelningsregeln syftar till att begränsa den omfattande giftorätten i fall då den upplevs som omotiverad, men på olika vis och med olika förutsättningar.¹⁴⁶ Det är tydligt att den norska modellen innefattar ett större utrymme att frångå likadelningsprincipen genom att det inte uppställs något krav på skälighetsbedömning.

Agell påtalar att det svenska egendomssystemet motiverats av enkelhet och lättillämplighet medan det norska egendomssystemet låtit dess bakomliggande motiv om jämställdhet vara av störst vikt. Agell menar att den norska utformningen är den enda godtagbara ur ett rättspolitiskt perspektiv och att lättillämpbarhet måste stå tillbaka mot ändamålsenlighet. Agell menar vidare att mycket talar för att en begränsning av den omfattande giftorätten och likadelningsprincipen ligger i tiden. Mer specifikt menar han att egendom som en make ägt innan ett äktenskap eller förvärvat genom gåva, arv eller testamente från tredje man under ett äktenskap bör undantas likt den norska modellen. En fördel med en sådan modell vore ökad förutsebarhet då möjligheten att undanta egendomen inte beror på en skälighetsbedömning av likadelningsprincipens resultat som den nuvarande svenska skevdelningsregeln. Agell lägger vidare fram en teori om att en gåvogivare med största sannolikhet önskar att gåvan ska vara gåvomottagarens enskilda egendom. Utgångspunkten enligt gällande rätt är dock det motsatta. Utgångspunkten är att en gåva utgör giftorättsgods såtillvida den inte är förenad med ett uttryckligt villkor om att den ska vara gåvomottagarens enskilda egendom.¹⁴⁷ Agell är vidare av uppfattningen att behovet av äktenskapsförord skulle minska om den svenska omfattande giftorätten skulle begränsas i motsvarande mån.¹⁴⁸

Agell påtalar dock att det efter långvariga äktenskap kan vara relevant att dela på egendom som en make ägt innan ett äktenskap eller förvärvat genom gåva, arv eller testamente från tredje man under ett äktenskap. Detta intresse bedömer han dock svagare än intresset av att undanta egendomen. Vidare påtalar han att en begränsning av giftorätten kommer att kräva kompletterande regler. Behovet av kompletterande regler finns dock redan med den gällande likadelningsprincipen och dess omfattande giftorätt. Exempel på kompletterande regler som Agell tar upp i *Nordisk äktenskapsrätt* är en regel om att avkastning av enskild egendom bör vara giftorättsgods och en regel om att användning av enskild egendom i syfte att öka värdet på giftorättsgodset inte bör innebära att kompensation måste utgå. Problematiskt med den norska

---

¹⁴⁶ Se Agell (2003) s. 405.

¹⁴⁷ Se Agell (2003) s. 405 ff.

¹⁴⁸ Se Agell (2003) s. 408.

modellen är vidare svårigheter att bevisa vilken egendom som värdemässigt kan återföras till tiden före ett äktenskap.¹⁴⁹ Brattström har uttryckt det som att den egendom makar får behålla genom att frånga likadelningen vanligtvis går till advokatarvoden på grund av de konflikter som uppstår. Brattström menar att det egendomssystemet såsom det är utformat idag i det stora hela är tillfredsställande. Egendomssystemet kännetecknas av enkelhet och är konfliktämmande. Majoriteten av frånskilda makar blir enligt hennes uppfattning nöjda med resultatet av en likadelning.¹⁵⁰

Ett liknande alternativ är det tyska egendomssystemet som kallas tillväxtgemenskap, § 1373 BGB (German Civil Code). Detta egendomssystem innebär att makar fortsatt äger sin egendom och svarar för sina skulder under ett äktenskap men att de efter äktenskapet ska dela på den totala värdeökning som skett av makarnas sammanlagda egendom. Detta egendomssystem tillvaratar makars självständighet likt den norska modellen och är särskilt inriktat på de egendomsförändringar som är en följd av den äktenskapliga samlevnaden. Likt den norska modellen är egendomssystemet dock förenat med svårigheter att härleda makars egendom och fastställa den totala värdeökningen.¹⁵¹

4.3 Total egendomsseparation

Ett annat alternativ till likadelningsprincipen är total egendomsseparation. Total egendomsseparation innebär att all egendom som en make ursprungligen äger och förvärvar under äktenskapet fortsatt är dennes. Ett sådant egendomssystem syftar till att bevara makarnas egendomsinnehav helt opåverkat av ett äktenskap. Då detta alternativ diskuterades vid äktenskapsbalkens tillkomst nådde regeringen slutsatsen att ett sådant egendomssystem vore ett allt för stort avsteg från den svenska rättstraditionen.¹⁵² Total egendomsseparation är enligt min uppfattning inte ett alternativ som tagits upp i den refererade litteraturen i motsvarande omfattning som återgångsdelning. Troligtvis mot bakgrund av just detta, att det är ett alternativ som är rakt av motsatsen till likadelningsprincipen och dess omfattande giftorätt. Medan likadelningsprincipen med dess utjämnande syfte ger uttryck för ekonomisk gemenskap ger total egendomsseparation med dess bevarande syfte ostridigt uttryck för ekonomisk

---

¹⁴⁹ Se Agell (2003) s. 409 ff.

¹⁵⁰ Se 2015/16:RFR27 s. 7.

¹⁵¹ Se Agell och Brattström (2018) s. 97 f.

¹⁵² Se prop. 1986/87:1 s. 43.

självständighet.¹⁵³ Sett till den ekonomiskt svagare makens skyddsbehov är detta egendomssystem därför inte aktuellt ur ett jämställdhetsperspektiv enligt min mening.

Nämnvärt är dock att man i Tyskland har en särskild modell med olika egendomssystem som makarna är fria att välja mellan. Ett sådant egendomssystem är total egendomsseparation. Detta egendomssystem innebär att all egendom en make äger innan ett äktenskap och all egendom en make förvärvar under ett äktenskap förblir denne makes, § 1414 BGB (German Civil Code). Detta egendomssystem utgår från att det endast finns egendom av två slag, kvinnans egendom och mannens egendom. Samäganderätt kan uppstå genom de allmängiltiga reglerna om samäganderätt oberoende av relation mellan de parterna. Vissa särskilda regler gäller dock fortsatt för det gemensamma huset och det gemensamma bohaget.¹⁵⁴ Motsvarande resultat kan enligt svensk rätt uppstå genom ett äktenskapsförord som anger att all egendom ska vara enskild oberoende av förvärvandetidpunkt.¹⁵⁵ En tänkbar fördel med den tyska modellen kan vara att egendomssystemet total egendomsseparation blir lättillgängligt för makar och därför nyttjas i högre utsträckning. Detta kan jämföras med det svenska egendomssystemet som ställer krav på äktenskapsförord vilket kan upplevas som komplext och därför nyttjas restriktivt. Detta är dock enbart en egen spekulation som saknar vetenskapligt belägg men kan relateras till Ståhlbergs teori om att många är obenägna att välja bort det förvalda.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Se Ryrstedt (1998) s. 172 f. och 391 e contrario.

¹⁵⁴ Se Martiny och Dethloff (2008) s. 32 f.

¹⁵⁵ Se Agell och Brattström (2018) s. 101.

¹⁵⁶ Se avsnitt 4.1.

5. Sammanfattning och analys

5.1 Likadelningsprincipen

Utgångspunkten för den ekonomiska fördelningen i samband med äktenskapsskillnad är likadelning, i enlighet med den så kallade likadelningsprincipen, 11 kap. 3 § ÄktB. Likadelningsprincipen innebär att makars giftorättsgoods ska läggas samman och att dess värde därefter ska delas lika. Innan denna värdemässiga delning görs ska en uppdelning göras utifrån äganderätten till egendomen. Därefter ska egendom undantas som på något vis gjorts enskild, 7 kap. 2 § f. ÄktB, är av speciell karaktär, 10 kap. 2-3 §§ ÄktB, eller krävs för att täcka makarnas skulder, 11 kap. 3 § ÄktB. Vid äktenskapsbalkens tillkomst diskuterade departementschefen vilket egendomssystem som äktenskapsbalken borde utgå från. Departementschefen påtalade att egendomssystemet borde ge uttryck för ekonomisk självständighet och jämställdhet. Med detta motiv i åtanke uttalade departementschefen att en begränsning av den omfattande giftorätten borde vara aktuell. Detta uttalande tillstyrktes av de pågående samhällsförändringarna under 1980-talet såsom ökad förvärvsarbetsfrekvens bland kvinnor och ökad skilsmässofrekvens.¹⁵⁷

Mot bakgrund av detta kan det uppfattas som avvikande att resultatet trots allt blev en bestående likadelningsprincip och omfattande giftorätt. Detta motiverade lagstiftaren av den starka ekonomiska gemenskap som skapas mellan makar och den starka anknytning som skapas till makars egendom under ett äktenskap. Departementschefen och familjelagssakkunniga ansåg att resultatet av likadelningsprincipen var det mest fördelaktiga för kvinnor som trots den ökade förvärvsarbetsfrekvensen erhöll en lägre genomsnittlig inkomst än män. Således fick likadelningsprincipen ett skyddssyfte till förmån för den ekonomiskt svagare maken vilken vanligtvis var kvinnan. Utöver detta ansåg de att likadelningsprincipen var enkel att tillämpa och mest förenlig med de nordiska ländernas egendomssystem. Lagstiftaren gjorde således en avvägning mellan ekonomisk självständighet, vilket benämndes vara eftersträvansvärt ur ett jämställdhetsperspektiv, och ekonomisk gemenskap, vilket benämndes uppstå per automatik genom den äktenskapliga samlevnaden och vara mest fördelaktigt för kvinnor ur ett skyddsperspektiv. Den ekonomiska självständigheten fick således stå tillbaka mot den

---

¹⁵⁷ Se avsnitt 2.2.

ekonomiska gemenskapen vid valet av egendomssystem. Sett till likadelningsprincipen ensamt är den ekonomiska gemenskapen ostridig genom dess utjämnande syfte.¹⁵⁸

5.2 Modifieringar av likadelningsprincipen

Ovan beskrivning av likadelningsprincipen och den omfattande giftorätten är en sanning med modifikation. Faktum är att det finns flertaliga modifieringar av likadelningsprincipen i äktenskapsbalken som på olika vis syftar till att komma tillrätta med oskäligen resultat av likadelningsprincipen. Majoriteten av modifieringarna medför att mängden giftorättsgods minskar till förmån för den ekonomiska självständigheten och bestående äganderätten. En sådan modifikation är undantagen egendom av personligt slag eller särskilt slag, 10 kap. 2-3 §§ ÄktB. Ett sådant undantag av särskild relevans ur ett jämställdhetsperspektiv är undantaget för allmän pension och tjänstepension, 10 kap. 3 § ÄktB, då det finns stora skillnader i dessa pensionsrättigheter beroende på kön. En annan modifiering är egendom som gjorts enskild genom äktenskapsförord, 7 kap. 3 § ÄktB. Denna modifiering innebär dock inte enbart en möjlighet att minska mängden giftorättsgods utan även en möjlighet att tillämpa likadelningsprincipen i fall då den annars inte vore tillämplig om än med vissa inskränkningar. En tredje modifiering är den allmänna jämningsregeln, eller den så kallade skevdelningsregeln, 12 kap. 1 § ÄktB. Skevdelningsregeln möjliggör för en make med mest giftorättsgods att undanta en viss andel innan makarnas giftorättsgods slås samman och värdemässigt delas lika. Denna möjlighet är dock beroende av en rad faktorer såsom äktenskapets längd, makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt vilket framgår av bestämmelsen. Vad gäller jämkning finns det även en möjlighet att jämka äktenskapsförord som i oskäligen utsträckning frångår likadelningsprincipen, 12 kap. 3 § ÄktB. En fjärde modifiering är utrymmet för underhåll efter äktenskapsskillnad, 6 kap. 7 § 2-3 st. ÄktB. Sådant underhåll ska dock utgå restriktivt och utgångspunkten ska vara att makar efter äktenskapsskillnad ska svara för sin egen försörjning, 6 kap. 7 § 1 st. ÄktB.¹⁵⁹

Gemensamt för de tre förstnämnda modifieringarna är att de som utgångspunkt begränsar giftorätten i någon utsträckning. I detta avseende får den ekonomiska gemenskapen stå tillbaka mot den ekonomiska självständigheten men med olika motiveringar beroende på vilken

---

¹⁵⁸ Se avsnitt 2.2.

¹⁵⁹ Se avsnitt 2.3–2.6.

modifiering som avses. Modifieringen i form av undantagen egendom har motiverats av egendomens personliga anknytning och särskilda karaktär. Modifieringen i form av äktenskapsförord har i sin tur motiverats av makarnas autonomi. Modifieringen i form av skevdelningsregeln har avslutningsvis motiverats av att den starka ekonomiska gemenskapen och den starka anknytningen till egendom som motiverat likadelningsprincipen uppstår först efter ett varaktigt äktenskap. Lagstiftaren ansåg att det var mest rimligt att den omfattande giftorätten skulle växa successivt. Denna tidsaspekt ansåg lagstiftaren dock kunde utnyttjas på så vis att en make väntade på giftorättsgemenskapens inträde i syfte att erhålla en större mängd giftorättsgods. Genom ett sådant utnyttjande kunde likadelningsprincipen bli tillämplig oberoende av den faktiska ekonomiska gemenskapen och anknytningen till egendom. På grund av denna risk blev tidsaspekten endast en faktor att beakta vid skevdelningsregelns tillämplighet. Andra faktorer att beakta är exempelvis stora skillnader i makars egendomsförhållanden innan äktenskap och stora egendomsförvärv från tredje man under pågående äktenskap. Även om den ekonomiska gemenskapen generellt sett får stå tillbaka mot den ekonomiska självständigheten är den ekonomiska gemenskapen fortsatt stark genom att den sistnämnda modifieringen ska tillämpas restriktivt och ställer krav på starka föreliggande omständigheter som talar för ett frångående av likadelningsprincipen.¹⁶⁰

Vad gäller modifieringen i form av underhåll har denna motiverats av att kvinnor i ett äktenskap i många fall har en ekonomiskt svagare ställning. Kvinnor borde därför ges en möjlighet att erhålla underhållsbidrag i syfte att strukturera och förbättra sina ekonomiska förutsättningar. Denna möjlighet ansåg lagstiftaren var särskilt motiverad då enbart mannen förvärvsarbetat och kvinnan ansvarat för barntillsyn och oavlönat hushållsarbete. Denna modifiering skiljer sig från resterande då den innebär en utvidgning av giftorätten som dessutom går utöver likadelningsprincipens tillämpningsområde. Möjligheten till underhåll ska dock som nämnt tillämpas restriktivt mot bakgrund av att en allt för vidsträckt möjlighet till underhåll kunde riskera att stärka makarnas ekonomiska beroende och således hämma utvecklingen mot ekonomisk självständighet och jämställdhet. Utrymmet för underhåll efter äktenskapsskillnad ger uttryck för ekonomisk gemenskap. Denna ekonomiska gemenskap är dessutom av särskild karaktär då den kvarstår trots att äktenskapet upplösts. Samtidigt ger utrymmet för underhåll efter äktenskapsskillnad uttryck för självständighet då utrymmet är ytterst begränsat och den

---

¹⁶⁰ Se avsnitt 2.3–2.5.

ostridiga huvudregeln är att en make efter äktenskapsskillnad ska svara för sin egen försörjning.¹⁶¹

Agell och Brattström beskrev äktenskapsbalkens reglering av makars pensionsrättigheter som ett lapptäcke.¹⁶² Detta innebär att det finns många enskilda regleringar som kompletterar varandra och att varje enskild reglering måste läsas gemensamt för full förståelse för rättsområdet. Jag skulle vilja hävda att motsvarande gäller likadelningsprincipen och dess många modifieringar. Ett annat förhållningssätt skulle leda till ett missvisande resultat. Frågan är dock om inte lapptäcket kunde minska i omfattning om utgångspunkterna reformerades.

5.3 Ändamålsenlighet

Mot bakgrund av vad som framförts i uppsatsen vill jag inledningsvis anföra att likadelningsprincipen är fortsatt ändamålsenlig ur ett jämställdhetsperspektiv men att det samtidigt finns ett reformationsbehov ur ett jämställdhetsperspektiv. Av statistiken som tas upp i uppsatsens tredje kapitel framgår att löneskillnader mellan kvinnor och män successivt minskat om än i långsam takt. Detta förtar delvis likadelningsprincipens utjämnande syfte till förmån för den ekonomiskt svagare maken, liksom konstaterades redan i äktenskapsbalkens förarbeten. Samtidigt framgår det att stora inkomstskillnader kvarstår mellan kvinnor och män. Detta i sin tur legitimerar likadelningsprincipen och dess omfattande giftorätt till förmån för den ekonomiskt svagare maken, liksom konstaterades redan i äktenskapsbalkens förarbeten. Inkomstskillnaderna är framförallt hänförliga till att kvinnor deltidsarbetar i högre utsträckning vilket bland annat beror på att kvinnor tar ett större ansvar för barn och hem. Denna normativa arbetsfördelning kvarstår trots det att reformer gjorts på andra rättsområden för att motarbeta den. Exempel på sådana reformer är införandet av reserverade dagar i föräldraförsäkringen och en så kallad jämställdhetsbonus. Resultatet av dessa reformer har varit begränsat och de har fått begränsad effekt för den normativa arbetsfördelningen vilket antyder de normativa könsrollernas styrka. Visst resultat är dock synligt vilket visar på lagreglers normbildande funktion. Statistiken styrker likadelningsprincipens bakomliggande motiv om ekonomisk skyddsvärdhet som ett led i strävan mot faktisk jämställdhet. Värt att ha i åtanke är att den statistik som presenterats i uppsatsens tredje kapitel inte enbart gäller kvinnor och män som

---

¹⁶¹ Se avsnitt 2.6.

¹⁶² Se avsnitt 4.1.

lever i äktenskap utan även i andra samlevnadsformer och att de lagregler som avser att skydda den ekonomiskt svagare kvinnan enbart träffar kvinnor som lever i äktenskap och inte i andra samlevnadsformer. Detta är problematiskt men inte ett problem som diskuteras särskilt i uppsatsen.¹⁶³

Därutöver vill jag anföra att det inte är ändamålsenligt att behålla ett egendomssystem som inskränker den ekonomiska självständigheten på ett oskäligt ingripande vis ur ett jämställdhetsperspektiv. Ekonomisk självständighet har nämligen betonats vara av största vikt i utvecklingen mot jämställdhet. Ekonomisk självständighet bör därför främjas samtidigt som ekonomiskt skydd måste finnas för den ekonomiskt svagare maken. Det ekonomiska skyddet bör dock endast avse sådana ekonomiska förluster som är en konsekvens av den äktenskapliga samlevnaden. I övrigt bör ekonomisk självständighet vara utgångspunkten då det i min mening är orimligt att låta äktenskapslagstiftningen kompensera för de samhällsstrukturer som överhuvudtaget inte är relaterade till den äktenskapliga samlevnaden, såsom löneskillnader mellan kvinnor och män beroende på yrkesområde. Likadelningsprincipen inskränker den ekonomiska självständigheten på ett onödigt ingripande vis genom att den omfattar egendom som förvärvats innan ett äktenskap och egendom som förvärvats under ett äktenskap genom gåva, arv eller testamente från tredje man, 11 kap. 3 § ÄktB. Likadelningsprincipen är särskilt inskränkande då det finns alternativ såsom återgångsdelning. Återgångsdelning innebär som nämnt att endast egendom som förvärvats av makarna under den äktenskapliga samlevnaden ska vara föremål för likadelning. Detta alternativ kompenserar för ekonomiska förluster relaterade till normativa val inom den äktenskapliga samlevnaden. Att fortsatt låta giftorätten vara så pass omfattande som den är enligt likadelningsprincipen kan befästa gamla könsroller där kvinnor kompenseras av män och verka hämmande för utvecklingen mot ekonomisk självständighet och jämställdhet.¹⁶⁴

Att helt ta bort giftorätten och det ekonomiska skydd som finns vore dock orimligt mot bakgrund av de faktiskt rådande förhållanden som statistiken i uppsatsen visar. Enligt min mening är skyddsvärdheten åtminstone så pass stark att den borde föregå intressen av total ekonomisk självständighet. Min uppfattning är att återgångsdelning är det optimala alternativet i avvägningen mellan ekonomisk självständighet och ekonomisk skyddsvärdhet, det vill säga mellan ekonomisk självständighet och ekonomisk gemenskap. Jag instämmer med Agell i att

---

¹⁶³ Se avsnitt 3.2–3.4.

¹⁶⁴ Se avsnitt 2.2 och 4.2.

andra intressen såsom enkelhet och lättillämpbart bör stå tillbaka mot viktigare intressen såsom jämställdhet.¹⁶⁵ Vad gäller likadelningsprincipens modifieringar syftar skevdelningsregeln, 12 kap. 1 § ÄktB, särskilt till att komma till rätta med denna problematik och kompensera för de fall där en återgångsdelning framstår som ett skäligare alternativ än likadelning. Mot bakgrund av skevdelningsregelns begränsade tillämpningsområde och restriktiva tillämpning vill jag dock anföra att detta inte är en godtagbar lösning för att främja makars självständighet ur ett jämställdhetsperspektiv.¹⁶⁶ Enligt min mening ska en skälighetsbedömning dessutom inte krävas för att undanta egendom som förvärvats innan ett äktenskap och egendom som förvärvats under ett äktenskap genom gåva, arv eller testamente från tredje man. Den norska modellen utgör således ett bättre alternativ sett ur ett jämställdhetsperspektiv, en uppfattning jag delar med författare inom doktrinen såsom Agell.¹⁶⁷

Samtidigt vill jag anföra att det inte är ändamålsenligt att behålla ett egendomssystem som inskränker den ekonomiska gemenskapen på ett oskäligt ingripande vis ur ett jämställdhetsperspektiv. Vissa av makars pensionsrättigheter, nämligen allmän pension och tjänstepension, undantas som nämnt från likadelningsprincipens tillämpningsområde, 10 kap. 3 § ÄktB. Detta innebär att likadelningsprincipens gällande utformning brister ur ett skyddsperspektiv. Den normativa arbetsfördelningen som förekommer mellan makar får som nämnt effekt för makars livsinkomster vilket i sin tur får effekt för makars pensionsrättigheter. Mer specifikt får den effekt för kvinnor som i högre utsträckning deltidsarbetar för att istället svara för det oavlönade hemarbetet. Enligt min uppfattning är det främmande att undanta pensionsrättigheter i sådan omfattning som görs och samtidigt hävda att man intar ett jämställdhetsperspektiv. Detta innebär att ingen ekonomisk kompensation utgår för sådant som borde kompenseras för, sådant som är faktiska ekonomiska förluster till följd av den äktenskapliga samlevnaden och dess normativa val. Det finns dock en möjlighet till ekonomisk kompensation genom möjligheten till underhåll men denna ska som nämnt tillämpas mycket restriktivt, 6 kap. 7 § 2-3 st. ÄktB. Därutöver finns en överförandemöjlighet vad gäller premiepension men denna nyttjas mycket restriktivt och utgör en mycket liten andel av makars totala pensionsrättigheter.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Se avsnitt 4.2.

¹⁶⁶ Se avsnitt 2.5.

¹⁶⁷ Se avsnitt 4.2.

¹⁶⁸ Se avsnitt 4.1.

Mot bakgrund av detta är ett alternativ att utöka likadelningsprincipens tillämpningsområde till att innefatta makars tjänstepension. Ett egendomssystem med utökad giftorätt ökar makars beroende och sänder fel signaler i strävan mot reell jämställdhet. Även här är det dock nödvändigt att beakta de rådande förutsättningarna för den ekonomiskt svagare maken. En optimal utveckling vore visserligen en förändring av de bakomliggande problemen, inkomstskillnaderna och den normativa arbetsfördelningen mellan kvinnor och män. Lagstiftningen måste dock utgå från verkligheten då utvecklingen mot reell jämställdhet sker i för långsam takt, även om lagstiftning kan ha moralbildande effekt och därför föregå samhällsnormerna i syfte att främja en viss utveckling. Agell framhåller att enbart pensionsrättigheter intjänade under äktenskapet borde ingå i bodelningen och räknas som giftorättsgods. Detta mot bakgrund av det tidigare anförda om att endast sådan egendom hänförlig till äktenskapet ska vara föremål för likadelning, vilket jag håller med om. Vidare är ett alternativ att utvidga eller påtvinga pensionsöverföring under äktenskap. Uppsatsen avser inte att djupare diskutera reformationsalternativ utan endast analysera reformationsbehov. Även Brattström har framfört att äktenskapsbalkens reglering av makars pensionsrättigheter kan behöva reformeras för att nå jämställdhet.¹⁶⁹

Resonemanget som hittills förts har varit inriktat på specifika delar av likadelningsprincipen. Diskussion kan även föras ur ett mer principiellt perspektiv vad gäller reformer i syfte att främja ett specifikt ändamål såsom jämställdhet. Bör man kompensera för konsekvenserna av ojämsställda normer eller bör man förändra ojämsställda normer för att undgå konsekvenserna? Jag är av uppfattningen att den ena metoden inte utesluter den andra. Med det sagt menar jag att den långsiktiga metoden för att utjämna de ekonomiska skillnaderna mellan kvinnor och män såväl under som efter äktenskap är att förändra normer som innebär bristande jämställdhet. Men mot bakgrund av den, tyvärr, långsamma takt detta sker i är det nödvändigt med regler som innebär ekonomisk utjämning till förmån för en ekonomiskt svagare make, det vill säga kortsiktiga regler som kompenserar för normer som innebär bristande jämställdhet. En kombination av de båda metoderna likt den som utformats i gällande rätt torde således vara lämpligast. Dock är kombinationen såsom den utformats i gällande rätt inte lämpligast. Likadelningsprincipen är som nämnt oskäligt omfattande vad gäller egendom som är hänförlig till händelser utom äktenskapet och oskäligt begränsad vad gäller ekonomiska konsekvenser av normativa val inom äktenskapet. För förenlighet med jämställdhetssträvan i äktenskapsbalkens

---

¹⁶⁹ Se avsnitt 4.1-4.2.

förarbete krävs därför reformer för att undanta egendom som inte är hänförlig till äktenskapet och reformer för att inkludera egendom som är hänförlig till äktenskapet enligt min mening.¹⁷⁰

Tänkarna om återgångsdelning och likadelning av pensionsrättigheter är inte nya. Bland annat Agell har som sagt påtalat återgångsdelningens fördelar och ändamålsenlighet ur ett jämställdhetsperspektiv. Bland annat Brattström har påtalat brister i den gällande regleringen av makars pensionsrättigheter och dess innebörd för kvinnor i egenskap av den ekonomiskt svagare maken. Vad som är anmärkningsvärt är dock att inget ändrats.¹⁷¹

---

¹⁷⁰ Se kap. 4.

¹⁷¹ Se kap. 2-4.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Sverige

Proposition 1986/87:1 Om äktenskapsbalk m.m. (Cit. Prop. 1986/87:1).

Proposition 1978/79:12 Om underhåll till barn och frånskilda m.m. (Cit. Prop. 1978/79:12).

Proposition 1997/98:106 Pensionsrättigheter och bodelning (Cit. Prop. 1997/98:106).

Proposition 2014/15:124 En mer jämställd föräldrapenning (Cit. Prop. 2014/15:124).

Norge

Ot. prp. nr. 28 (1990-1991) Om lov om ekteskap (Cit. Ot. prp nr. 28).

Utredningsbetänkanden

SOU 1977:37 Underhåll till barn och frånskilda: Delbetänkande (Cit. SOU 1977:37).

SOU 1981:85 Äktenskapsbalk: Förslag (Cit. SOU 1981:85).

Övrigt

2015/16:RFR27 Civilutskottets offentliga utfrågning om familjerätten är i takt med tiden. (Cit. 2015/16:RFR27).

Motion 2020/21:1710 Jämställda pensioner (Cit. Motion 2020/21:1710).

Litteratur

Agell, Anders (2003) *'Nordisk äktenskapsrätt'* 1 uppl. Nordiska Ministerrådet (Cit. Agell (2003)).

Agell, Anders; Brattström, Margareta (2018) *'Äktenskap, Samboende, Partnerskap'* 6:e uppl. Iustus Förlag (Cit. Agell och Brattström (2018)).

Brattström, Margareta (2004) *'Makars pensionsrättigheter'* 1:a uppl. Iustus förlag (Cit. Brattström (2004)).

Christensen, Anna (1996) *'Skydd för etablerad position – Ett normativt grundmönster'* Tidskrift for Rettsvitenskap Årgång 109 (Cit. Christensen (1996)).

Hydén, Håkan (2018) *'Rättssociologi: Om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle'* I: Nääv, Maria; Zamboni, Mauro (red.) (2018) *'Juridisk Metodlära'* 2:a uppl. Studentlitteratur (Cit. Hydén (2018)).

Kleineman, Jan (2018) *'Rättdogmatisk metod'* I: Nääv, Maria; Zamboni, Mauro (red.) (2018) *'Juridisk Metodlära'* 2:a uppl. Studentlitteratur (Cit. Kleineman (2018)).

Ryrstedt, Eva (1998) *'Bodelning och bostad - Ekonomisk självständighet eller gemenskap'* 1:a uppl. Juristförlaget i Lund (Cit. Ryrstedt (1998)).

Sandgren, Claes (2021) *'Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod, argumentation och språk'* 5:e uppl. Norstedts Juridik AB (Cit. Sandgren (2021)).

Valguarnera, Filippo (2018) *'Komparativ juridisk metod'* I: Nääv, Maria; Zamboni, Mauro (red.) (2018) *'Juridisk Metodlära'* 2:a uppl. Studentlitteratur (Cit. Valguarnera (2018)).

Artiklar

Lind, Göran (2016) *'Utmaningar inom familjerätten'* SvJT 100 år (Festskrift) s. 67–86 (Cit. Lind (2016)).

Lundell, Susanna (2021) *'Expert: Delad tjänstepension konsoliderar gamla könsmönster'* Arbetsvärlden. (Cit. Lundell (2021)).

Ståhlberg, Ann-Charlotte (2018) *'Jämställda pensioner?'* Ekonomisk debatt 3/2018 (årgång 46) (Cit. Ståhlberg (2018)).

Rapporter

ISF (2021) Rapport 2021:12 *'Pappor som inte använder föräldrapenningen'* (Cit. Rapport 2021:12).

Jämställdhetsmyndigheten (2020) 2020:2 Dnr ALLM 2020/49-4 *'Fokus på inkomstgap – inte bara löneskillnader'* (Cit. 2020:2 Dnr ALLM 2020/49-4).

Martiny, Dieter; Dethloff, Nina (2008) *'Property relations National report: Germany'* Commission on European Family Law (Cit. Dieter och Dethloff (2008)).

Medlingsinstitutet (2021) *'Löneskillnaden mellan kvinnor och män 2020. Vad säger den officiella lönestatistiken'* (Cit. Medlingsinstitutet (2021)).

Övrigt

Försäkringskassan (2022) *'Officiell statistik om föräldraförsäkringen 2021'*
<https://www.forsakringskassan.se/nyhetsarkiv/nyheter-press/2022-01-11-officiell-statistik-om-foraldrarforsakringen-2021> (Besökt senast 2022-05-19) (Cit. Försäkringskassan (2022) *'Officiell statistik om föräldraförsäkringen 2021'*)

Jämställdhetsmyndigheten (2021) *'Jämställdhetsintegrering'*
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhetsintegrering/>
(Besökt senast 2022-05-22) (Cit. Jämställdhetsmyndigheten (2021) *'Jämställdhetsintegrering'*)

Jämställdhetsmyndigheten (2022) *'Vad är jämställdhet?'*

<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhet/vad-ar-jamstalldhet/>

(Besökt senast 2022-05-08). (Cit. Jämställdhetsmyndigheten *'Vad är jämställdhet?'*)

Pensionsmyndigheten (2021) *'Kvinnors pension lägre än männens, nu och i framtiden'*

<https://www.pensionsmyndigheten.se/nyheter-och-press/pressrum/kvinnors-pension-lagre-an-mannens-nu-och-i-framtiden>

(Besökt senast 2022-05-10) (Cit. Pensionsmyndigheten (2021) *'Kvinnors pension lägre än männens, nu och i framtiden'*).

SEB *'Se till att få en jämställd ekonomi och pension'*

<https://seb.se/privat/livet/brollop/se-till-att-fa-en-jamstalld-ekonomi-och-pension>

(Besökt senast 2022-05-22) (Cit. SEB *'Se till att få en jämställd ekonomi och pension'*).

Swedbank *'Vägen till en jämställd ekonomi'*

<https://www.swedbank.se/privat/en-bättre-framtid/leva/vagen-till-en-jamstalld-ekonomi.html>

(Besökt senast 2022-05-22) (Cit. Swedbank *'Vägen till en jämställd ekonomi'*).

Rättsfallsförteckning

NJA 1992 s. 163

NJA 1998 s. 467

NJA 2002 s. 142

NJA 2008 s. 826

NJA 2013 s. 242